

SOC DOK

- platform for socialpolitisk dokumentation og debat

1. årgang nr. 4 - oktober 2019

Socialpolitisk Forening Hovedstaden - for Sjælland, øerne og Bornholm

Indhold - Ctrl+klik på en overskrift for at komme til artiklen

Redaktionen: Forståelsespapiret og virkeligheden 2

Per H. Jensen og Fritz von Nordheim: Differentieret pensionsalder? 3

Artiklen diskuterer muligheder og betingelser for en differentieret folkepensionsalder og fordele og ulemper ved et rets- vs behovsbaseret pensionssystem, og inddrager erfaringer fra andre EU-lande

Iben Nørup: Ressourceforløb – syltekrukke eller opkvalificering til beskæftigelse? 14

En status over virkninger og konsekvenser af førtidspensions- og fleksjobreformen fra 2013

Pelle Dragsted: Det er løgn, at det gavner dem i arbejde, hvis arbejdsløse lider mere 18

Er 3.000 kr. om måneden en stor eller en lille forskel? Krigen om tallene foregår på højrefløjens banehalvdel

Kirsten Windekilde: Slipper vi nu for dæmoniseringen af almennyttige boligområder? 19

BL: I 23 af landets 98 kommuner er andelen af etnisk danske almene beboere uden tilknytning til arbejdsmarkedet højere end 40 procent. Og det er ikke i storbyerne ...

Knud Vilby: Forståelsespapirets tekster om internationale forpligtelser er tynde og uforpligtende 24

Artiklen efterlyser den fælles platform, som et langt mere forpligtende internationalt samarbejde kan bygge på

2.10.2019: Nyt om borgerforslaget vedr. børnene på Sjælsmark – og så alligevel ikke 26

ANMELDELSER:

Naadsensbrød, Henrik Pontoppidans novelle fra 1887 27

Usikker modernitet - Danskernes værdier fra 1981 til 2017 v/ Morten Frederiksen (red.) 31

KRONIKKONKURRENCE:

Hvilken rolle skal socialpolitikken spille i udviklingen af fremtidens velfærdssamfund? 33

OPSLAGSTAVLEN 35

med omtale af en række aktiviteter i oktober-november 2019, spændende fra socialpolitik classic over kultur og klima til Folketinget og EU

SOC DOK

- platform for socialpolitisk
dokumentation og debat

Tidsskrift for Socialpolitisk
Forening Hovedstaden

Forretningsudvalg:

Ove Lund, formand
Patrick Hansen, næstformand
Kirsten Windekilde, kasserer

Redaktion:

Peter Bundesen, ansv.
Lauge Rasmussen
Kirsten Windekilde
Nina von Hiemlcrone

Forståelsespapiret og virkeligheden

Det forståelsespapir, som regeringen før sin tiltrædelse udarbejdede sammen med sine støttepartier, er et nybrud i dansk politik, idet partierne her i fællesskab påbegyndte en problemundersøgelse af forskellige samfundsforhold, som man vil løse i den kommende regeringsperiode. Tidligere havde de forskellige partier hver deres egen problemforståelse, som så efterfølgende blev brugt til at stille politiske krav til de andre partier. Men denne gang søgte man fra starten – også – at basere de politiske initiativer på en mere fælles forståelse af problemerne.

Dette kan forhåbentlig bidrage til en mere substantiel politisk debat og måske også til bedre løsninger. Imidlertid mener vi på SOC DOKs redaktion, at forståelsespapiret forbliver i det overfladiske og mangelfulde, hvad angår problemundersøgelsen. Med dette nummer vil vi derfor bidrage til den offentlige debat og kvalificere den politiske problemløsning ved at grave mindst et spadestik dybere i nogle udvalgte problemområder:

Spørgsmålet om differentieret folkepensionsalder var et væsentligt problemområde under valgkampen, som pga. Radikale Venstres medvirken slet ikke kom med i forståelsespapiret. Per H. Jensen og Fritz v. Nordheim gør rede for, at der faktisk findes differentieret pensionsalder i flere europæiske lande. Måske derfor er Socialdemokratiets forslag om rettighedsbaseret differentieret pensionsalder ikke så umuligt at gennemføre, som det ofte påstås; på den anden side er differentierede ordninger ofte ret komplicerede at indføre.

Et andet politisk emne, som er udeladt i forståelsespapiret, er konsekvenserne af førtidspensions- og flexjobreformen fra 2013 med de ressourceforløb, som alt for ofte tildeles mennesker, der er ude af stand til at arbejde pga. kroniske helbredsproblemer eller handicaps. Iben Nørup påviser at reformen ikke har en beskæftigelseseffekt af nogen betydning. Der er i stedet altovervejende sket en udsættelse af tidspunktet for tilkendelse af førtidspension samt en øget "selvforsørgelse", dvs. at mange helt har mistet retten til offentlig forsørgelse og derfor er overladt til at blive forsørget af deres familie eller er helt uden forsørgelse.

En udbredt forestilling, der befordrer politiske beslutninger som bl.a. førtidspensions- og flexjobreformen fra 2013, er fordommen om, at samfundet er delt op i to skarpt adskilte grupper: "Yderne", der arbejder og betaler skat, og "nyderne", der ikke gør, og nasser på yderne. Pelle Dragsted, der ikke genopstillede ved dette folketingsvalg og nu er selvstændig debattør, fremhæver i sit bidrag, at fordommen om yderne og nyderne som to statiske grupper ikke er virkeligheden, men at vi alle gennem livet skifter mellem at være ydere og nydere, mellem at bidrage til og trække på samfundets fælleskasse.

Ja hallo - træffer jeg statsministeren

En konsekvens af ghettopakken, der for mindre end et år siden blev stemt igennem i Folketinget med Socialdemokratiets støtte, er, at ca. 10.000 almennyttige familieboliger vil blive nedlagt inden 2030. Kirsten Windekilde spørger, hvordan Socialdemokratiet kunne støtte en lovgivning, der så tydeligt er et liberalt frontalangreb på den almene boligbevægelse, sådan at den nye regering og støttepartierne nu bare kan opstille defensive mål som at "vurdere om mulighederne for at opnå dispensation fra kravet om at nedbringe andelen af familieboliger i de mest udsatte boligområder, i konkrete tilfælde, kan udvides udenfor de største byer" og at "evaluere behandlingen af dispensationsansøgninger for de mest udsatte boligområder".

Knud Vilby glæder sig over, at Danmark har fået en ny regering og at der med forståelsespapiret er skabt håb om og tro på en mere bæredygtig og grøn dansk udvikling, præget af kamp for større lighed. Men han påpeger samtidig, at papiret kun stiller i udsigt, at regeringen vil "arbejde for et løft af verdens fattige områder", mens perspektiver for nødvendig udviklingsbistand og internationalt samarbejde for at hindre fremtidige flygtninge- og migrationskriser er helt fraværende.

Og så har Socialpolitisk Forening Hovedstaden valgt at tage socialminister Astrid Krag på ordet, når hun siger, at "socialpolitikken er en stor lup på de steder, hvor vores velfærdssamfund ikke fungerer. Og hvor der er nogle huller, som vi simpelthen skal have lukket", og at hun vil gøre sit til, "at socialpolitikken integreres i alle dele af velfærdssamfundet og igen bliver en central del af den måde, velfærdssamfundet indrettes på" og udskriver en kronikkonkurrence om, hvilken rolle socialpolitikken skal spille i udviklingen af fremtidens velfærdssamfund? – TAG DEL !

Differentieret pensionsalder?

Af Per H. Jensen, professor. Institut for Statskundskab på AAU

& Fritz von Nordheim, mag.scient.soc., fhv. vicekontorchef i EU-Kommissionen

Op til valget kom Socialdemokratiet med forslag om principper for en ny ret til tidlig folkepension for dem "der er blevet nedslidte og som har været længst tid på arbejdsmarkedet". Forslaget fremstår som et alternativ til den seniorpension, som VLAK-regeringen i maj indgik aftale om med Dansk Folkeparti og Radikale Venstre, så de "der har brug for det, kan trække sig tidligt tilbage". I artiklen diskuterer forfatterne muligheder og betingelser for en differentieret folkepensionsalder og fordele og ulemper ved et rets- vs behovsbaseret pensionssystem. I diskussionen inddrager forfatterne erfaringerne fra nogle af de EU-lande, der har en lavere pensionsalder for folk med slidsomt arbejde og mange arbejdsår.

Indledning

Efterlønnen, der er en rettighedsbaseret tidlig tilbagetrækningsmulighed, har udgjort et dramatisk stridspunkt i nyere dansk politisk historie. Fra de tidligste forslag i midten af 1970'erne over dens mange reformeringer til beslutningen om dens gradvise afvikling i 2011 har efterlønnen været et både forkæret og forherliget indslag i danske tilbagetrækningsordninger. En velfærdsordning, der i de mest dramatiske stunder både har kunnet medvirke til at vinde valg og føre til regerings fald.

Efter to valgperioder, hvor det kunne synes, at spørgsmålet om tilbagetrækningsalder var bragt på plads med det brede velfærdsforlig i 2006 og dets noget smallere opfølgning i 2011, har Socialdemokratiet med sit forslag til syv principper for en ny ret til tidligere folkepension for personer med mange belastende arbejdsår på ny gjort tidlig tilbagetrækning til et varmt emne i dansk politik.

Formålet med denne artikel er at foretage en diskussion af mulighederne og betingelserne for differentieret pensionsalder. Artiklen starter med at rekapitulere det socialdemokratiske forslag, og der redegøres for, at forslaget er aktualiseret af de nye udfordringer, der er opstået i kølvandet på de senere års ændringer i tilbagetræknings- og pensionssystemerne; et problem er eksempelvis, at Velfærdsforliget fra 2006 og Efterlønsreformen fra 2011 giver medløb til en meget høj tilbagetræknings- og folkepensionsalder, som de færreste vil kunne honorere – og slet ikke dem, der er nedbrudte efter et langt og hårdt arbejdsliv.

Herefter diskuteres forskellige principper for, hvorledes en differentieret pensionsalder kan organiseres. Først diskuteres fordele og ulemper ved et rettigheds- versus et behovsprøvet pensionssystem. Denne diskussion er

aktualiseret af, at hvor det socialdemokratiske forslag til differentieret pensionsalder er rettighedsbaseret, så er Seniorførtidspension, der blev indført af Løkke Rasmussen regeringen i 2011, behovsprøvet. Dernæst diskuteres erfaringerne fra mange af de EU-lande, der har en differentieret pensionsalder, herunder de principper som disse udenlandske erfaringer bygger på, og som ikke er entydigt positive; bl.a. er systemerne meget bureaukratiske og svære at vedligeholde. Herefter rettes blikket mod indenlandske erfaringer, idet vi vil diskutere efterlønsordningen med henblik på at indkredse principper i ordningen, man kan trække på eller skal undgå, hvis en ny differentieret pension reelt skal favne dem "der er blevet nedslidte, og dem som har været længst tid på arbejdsmarkedet" (Socialdemokratiet u.d.).

Med afsæt i diskussionen af de forskellige principper, en differentieret pensionsalder kan bygge på, drøftes om Socialdemokratiets principper for værdig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet overhovedet er realiserbare, og artiklen afsluttes med en konklusion.

Socialdemokraternes forslag til syv principper for en differentieret folkepensionsalder

I pjecen "De mest nedslidte fortjener også en værdig pension" (Socialdemokratiet u.d.) præsenterer Socialdemokratiet sit udspil til en differentieret folkepension, der er bygget op omkring syv principper: **1.** Den skal gavne de nedslidte (uanset om nedslidningen er fysisk eller psykisk) **2.** Den skal gælde efter et langt arbejdsliv (målrettet personer med mange arbejdsår, der startede tidligt), **3.** Der skal være tale om en egentlig rettighed (baseret på objektive kriterier), **4.** Mænd og kvinder skal have reel lige adgang, **5.** Det skal være muligt at blive visiteret til tidlig folkepension, **6.** Modellen skal være simpel, overskuelig og varslet i god tid, **7.** Pengene skal passe (der afsættes 3 mia.).

Formålet er at sikre mulighed for et værdigt otium for erhvervsgrupper med slidsomt arbejde og lavere gennemsnitlig levetid. Mange år med fysisk eller psykisk belastende arbejde udpeges således som en fundamental del af det objektive kriterium, som skal udløse rettigheden. For dem, som ikke kan opfylde kravene til en sådan rettighed, skal der være mulighed for en behovstestet visitation til tidlig folkepension. Der redegøres ikke for, hvor længe før folkepensionsalderen, folk skal have ret til at træde af, men i den offentlige debat har socialdemokraterne nævnt, at det f.eks. kunne være 3 år før.

Socialdemokratiets forslag til differentieret folkepensionsalder har ikke til hensigt at udfordre Velfærdsreformen fra 2006 selvom den indebærer, at pensionsalderen bliver ved med at stige. Da man imidlertid erkender, at ikke alle kan arbejde længere i samme takt som folkepensionsalderen hæves og da efterlønnen efter svækkelsen i 2011 ikke længere kan samle dem op, der har brug for en tidligere tilbagetrækningsalder, er hensigten at skabe en ny løsning for denne gruppe.

Ændringer og udfordringer i tilbagetrækningspolitikkerne over de sidste 20 år

Socialdemokratiets forslag til differentieret pension repræsenterer en form for kovending i forhold til de sidste 20 års pensionsdebat og reformer. Offentlige velfærdsordninger, der muliggør en tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet før pensionsalderen, er således blevet stærkt beskåret i løbet af de sidste 15-20 år.

(1) Revisioner af førtidspensionssystemet i 2003 og 2013 har gjort, at det er blevet meget vanskeligere at få tilkendt førtidspension. I perioden 2011-2017 faldt antallet af nytilkendte førtidspensioner fra 16,909 til 9,674, om end antallet af ydelsesmodtagere er steget noget i de senere år.

(2) Efterlønsordningen er blevet gradvist svækket gennem reformer i 1998, 2006 og 2011. Den seneste af reformerne betyder, at adgangskravene er skærpet, og efterlønnen snart kun kan oppebæres i 3 år fra 64-årsalderen (mod tidligere 5 år fra 60-årsalderen).

Parallelt med, at mulighederne for tidlig tilbagetrækning er blevet reduceret, har man igangsat en markant hævnning af folkepensionsalderen. Det sker, fordi 2006- og 2011-reformerne også indebærer, at folkepensionsalderen efter at være hævet til 67 i 2022 fremadrettet bindes til udviklingen i levetiden og således i 2030 er fastsat til 68 år samt f.eks. i 2050 forventes at nå helt op på 71,5 år (Finansministeriet 2018).

At det ikke er alle lønmodtagere, der kan blive hængende på arbejdsmarkedet, til de når den stigende pensionsalder, erkendtes allerede med 2011-reformen, da man samtidig med, at man svækkede efterlønsordningen introducerede seniorførtidspensionsordningen, der gjorde det lettere for en formodet mindre gruppe af seniorer med nedsat arbejdsevne at søge førtidspension fem år før folkepensionsalderen (Regeringen 2011). Det forekommer imidlertid meget optimistisk at forvente, at det store flertal bare kan udsætte deres tilbagetrækning i takt med pensionsalderens stigning. Selvom levetiden øges, er det jo ikke

nødvendigtvis sådan, at der bliver lagt gode år til arbejdslivet i samme takt, som ny medicin og nye behandlingsformer gør, at man som gammel kan leve længere med alvorlige sygdomme og lidelser (Lunenfeld & Stratton, 2013). Derfor virker det sandsynligt, at der fremadrettet vil opstå et stadigt større gab mellem den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder og folkepensionsalderen. Det er også det, man forventer i Europa-kommissionens seneste fremskrivning, der bygger på Finansministeriets beregninger. Selv i 2050, hvor pensionsalderen er hævet til 71,5 år, forventes den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder ikke være højere end 67,5 år (European Commission 2018). Spørgsmålet er derfor, hvad mange ældre skal leve af, fra de må forlade arbejdsmarkedet til de når folkepensionsalderen.

Et svar fra den tidligere regering er, at dem, der trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet, før de når pensionsalderen, i stedet skal gøre brug af de private og overenskomstbaserede pensionsordninger, da disse kan oppebæres op til 5 år før, man når pensionsalderen. Således gjorde finansminister Kristian Jensen i et svar til Folketingets Finansudvalg i 2018 gældende, at tilbagetrækning for egne midler vil stige og "betyde mere for den gennemsnitlige pensionsperiode i takt med modning af arbejdsmarkedspensionerne samt forhøjelserne af folkepensionsalderen" (Finansministeriet 2018). Dette er dog næppe en reel udvej for ufaglærte m.fl., der vil kunne få svært ved at leve af de pensionsudbetalinger, som de vil modtage fra deres pensionskasse, når de trækker sig tidligere tilbage (Forsikring & Pension u.d.).

Et andet svar er seniorførtidspensionen, som Løkke Rasmussen regeringen introducerede som del af 2011-reformen i erkendelse af, at efterlønsreformen ville efterlade en gruppe nedslidte på perronen, når toget var kørt. I regeringens forslag til tilbagetrækningsreform: "... vi kan jo ikke låne os til velfærd!" hed det således, at der også fremover vil "være en mindre gruppe personer, der er nedslidte", hvilket begrundede seniorførtidspensionen, der dog har vist sig at være en fiasko.

Da Socialdemokratiet i februar 2019 præsenterede sine syv principper for en rettighedsbaseret tidligere folkepension for grupper præget af nedslidning efter mange belastende arbejdsår, blussede debatten om tidlig tilbagetrækning pludselig op igen. Som modtræk indgik Lars Løkke Rasmussen-regeringen op til valget et forlig med DF og Radikale Venstre om at lade seniorførtidspensionen afløse af en betydeligt bedre, men ligeledes behovstestet 'seniorpension'.

Den mest markante forskel på Socialdemokratiets forslag og seniorpension er, at hvor Socialdemokratiets forslag er rettighedsbaseret er seniorpension en behovstestet ydelse. Derfor gør forslagene det oplagt at se nærmere på, hvad der karakteriserer og i varierende grad udmærker og svækker behovstestede versus rettighedsbaserede tilbagetrækningsordninger.

Fordele og ulemper ved en behovs- versus en rettighedsbaseret mulighed for tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet

Helt tilbage til velfærdsstatens opbygningsfase i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet har det store spørgsmål været, om velfærdsstatens kontant- og serviceydelser skal være rettighedsbaserede eller funderes på skøns-/behovsprøvning, og argumenterne for og imod disse to grundprincipper i socialpolitikens organiseringsformer vil kort blive diskuteret i det følgende.

En af de faktorer, der bidrager til at skabe kontroverser, er, at en rettighedsbaseret ordning forventes at være dyr, medens en skønsmæssig ordning antages at være relativt billig. I en skønsmæssig ordning er ydelserne målrettet og forbeholdt de "svage", hvilket f.eks. er tilfældet i den nugældende seniorførtidspension, der er målrettet de personer, som har 5 år til folkepensionsalderen, og som ikke er i stand til at forsørge sig selv ved almindeligt arbejde eller fleksjob. Kun få er indrullet i ordningen. Inden for en femårig periode havde kun i alt 1.285 i 2018 fået tilkendt seniorførtidspension, hvilket dog var væsentligt mindre end forventet (Beskæftigelsesministeriet 2018). Heroverfor vil en universel og rettighedsbaseret ordning alt andet lige tiltrække flere ydelsesmodtagere, da et rettighedsbaseret og universelt system i princippet omfatter alle medborgere, f.eks. alle medborgere, der har 5 år til folkepensionsalderen.

Imidlertid skelner Andersen (1997) mellem medborgerskabsbaserede og rettighedsbaserede ydelser. Hvor medborgerskabsbaserede ydelser omfatter alle (f.eks. alle +65-årige), kan rettighedsbaserede ydelser være målrettet bestemte persongrupper (f.eks. alle +65-årige med særlige karakteristika), som man betragter som særligt udsatte, f.eks. slagteriarbejdere eller personer, der har været 40 år eller mere på arbejdsmarkedet. I et rettighedsbaseret system, der er målrettet bestemte grupper, forbliver pointen imidlertid, at alle, der er i samme situation (er slagteriarbejder eller har været 40 år på arbejdsmarkedet), har enslydende rettigheder,

uanset om man er arbejdsduelig eller ikke, hvilket også er årsagen til, at et rettighedsbaseret system alt andet lige vil blive dyrere end en skønsbaseret system.

Et kildent spørgsmål i en behovstestet tilbagetrækningsordning er, hvornår man kan betegnes som svag og nedslidt? Hvordan det skal måles, er ikke afgjort en gang for alle (se f.eks. Palmer & Harley 2012). Målemetoderne skifter over tid og skiftende målemetoder afspejler forskellige tankegange og forståelser af at være nedslidt og svag (se f.eks. Amby et al. 2019). Ikke bare målemetoder skifter over tid. Også principper for måling skifter. For eksempel ændrede man i forbindelse med førtidspensionsreformen i 2003 tildelings-principperne fra at være nedsat "erhvervsevne" til at være nedsat "arbejdsevne", hvilket fik store konsekvenser i sagsbehandlingen af pensionsansøgningerne.

Pointen i en rettighedsbaseret tilbagetrækningsordning er, at man kan trække sig, når man synes, at kroppen eller psyken ikke længere er helt på toppen, uden at man af den grund kan karakteriseres som syg eller "svag". Dette muliggør f.eks., at man kan forlade arbejdsmarkedet *inden* man får et arbejdsbetinget nedbrudt helbred. Men i så fald er man jo "arbejdsduelig", når man begynder at modtage ydelsen, og det skaber kontroverser.

Rettighedsbaserede systemer mødes således ofte med moraliserende argumenter: Hvorfor skal arbejdere, der har et udmærket helbred, have ret til efterløn?¹ Eller hvorfor skal en kvinde, der er gift med en milliardær, oppebære ydelser fra velfærdsstaten? Princippet i et rettighedsbaseret system er imidlertid, at rettigheder udmøntes som en relation mellem den individuelle borger og staten. F.eks. vil den arbejdsløse eller midlertidigt syge kvinde, der er gift med en milliardær, i en rettighedsbaseret ordning blive betragtet som en person i sin egen ret, og ikke som en biperson til ægtefællen, hvilket i princippet ville være tilfældet i et behovsbaseret system.

Det kan i et rettighedsbaseret tilbagetrækningssystem være vanskeligt at afgrænse bestemte persongrupper som særligt udsatte. Det skyldes ikke mindst, at vi i Danmark normalt ikke er livslangt ansat i samme virksomhed. Man er f.eks. meget sjældent slagteriarbejder i hele sin erhvervsaktive karriere. I Danmark har vi et meget fleksibelt arbejdsmarked med en stor jobomsætning (DTI 2008). Derfor kan man f.eks. være ansat nogle år som kranfører på havnen i Århus, dernæst arbejde 12-14 år på et slagteri, efterfulgt af 14 år som langtidschauffør m.v. Det kan endvidere gøre det politisk vanskeligt at definere udsatte grupper, hvis en rettighedsbaseret ordning er helt eller delvis skattefinansieret. Når alle betaler (via skatten), vil alle også gerne have andel i ordningen – middelklassen vil også gerne være med. Det var den skæbne, der overgik efterlønsordningen, som oprindeligt var tiltænkt ufaglærte arbejdere i helbredsnedbrydende erhverv.

I et skønsbaseret system som seniorførtidspensionen skal man fremstille sig selv som svag over for en offentlig myndighed, og nogen kunne (måske) finde på at snyde ved at fremstille sig selv mere svag end man er. Derfor skal selvfremstillingen kontrolleres i administrative systemer og af fagpersoner i sundhedsvæsenet. Det, der skal testes, er, om ansøgeren kan bestride et job. Derfor er det nødvendigt med et relativt stort og omkostningskrævende administrativt apparat. At der kan være betydelige udfordringer i et skønsbaseret system, illustreres f.eks. af de store forskelle i kommunernes tilkendelsespraksis af såvel førtidspension (se f.eks. Kolodziejczyk et al. 2009) som seniorførtidspension. I modsætning hertil er rettighedsbaserede systemer ofte karakteriseret ved administrativ enkelhed.

At man i et skønsbaseret system skal fremstille sig selv som svag, påvirker selvsagt den måde, hvorpå man ser på sig selv – og den måde, andre ser på en – og den måde, hvorpå man tror andre ser på en. Derfor kan skønsbaserede systemer være stigmatiserende (van Oorschoot 2000; Larsen 2006), hvilket betyder, at man ikke oplever sig selv som ligeværdig med andre medborgere (Goffman 1990:45). Et behovsbetinget førtidspensoneringsystem bygger således grundlæggende på en mistænkeliggørelse af ansøgeren. Man tester om ansøgeren reelt evner at arbejde eller blot lider af dovenskab og manglende viljestyrke. Man tester om ansøgeren har et reelt behov for ydelsen. Samtidig forventes ofte, at ydelsesmodtageren skal udvise taknemmelighed eller i det mindste optræde med en taknemmelig attitude.

En række studier har søgt at klargøre empirisk, om ydelsesmodtagere i et behovsbaseret system (førtidspension) føler sig mere stigmatiserede end ydelsesmodtagere i et rettighedsbaseret system (efterløn), og

¹ Moraliseringsens grundlag klargøres stort set aldrig, eksemplificeret med interview med Jørgen Søndergaard i Jyllands-posten den 12. marts 2019. Moraliserende kan man også spørge: Hvorfor skal personer, der har nået pensionsalderen, og som er i stand til at arbejde, have folkepension? Denne moralisering var også grundtonen i Velfærds- og Arbejdsmarkeds-kommissionerne, der har leveret ammunition til en lang række større velfærdsreformer. Alligevel fremstillede kommissionerne sig selv, som om de leverede økonomisk videnskab.

graden af forskelle i stigmatisering fremgår af Tabel 1. I tabellen anvendes PDI-værdier til at belyse graden af stigmatisering blandt førtidspensionister og efterlønsmodtagere. PDI er udregnet som forskellen mellem de positive tilkendegivelser (enig/meget enig) og de negative tilkendegivelser (uenig/meget uenig). PDI-scoren kan gå fra -100 til 100, hvor en negativ værdi altid udtrykker lav selvfølelse, og en positiv værdi altid udtrykker en høj selvfølelse – jo højere positive værdier, jo højere er selvrespekten og selvfølelsen.

Tabel 1: Selvfølelsen blandt førtidspensionister og efterlønsmodtagere, PDI (1999/2000)

Spørgsmålets fulde ordlyd:

Så vil jeg gerne høre, om De er helt enig, delvis enig, delvis uenig eller helt uenig i følgende udsagn?

	Førtids- pensionister	Efterløns- modtagere
Jeg ville ønske, at jeg kunne have mere respekt for mig selv	1	25
Alt i alt er jeg tilbøjelig til at mene, at jeg er en fiasko	73	92
Nogle gange føler jeg, at jeg dur ikke til noget overhovedet	39	75
Jeg er næsten altid godt tilfreds med mig selv	49	77
Jeg er ofte usikker på mig selv, når jeg er sammen med andre	22	60
Har De undertiden følt, at folk så lidt ned på Dem, fordi De modtog efterløn/førtidspension	56	94
Jeg synes egentlig, at jeg har grund til, at være stolt af mig selv	33	57
Der er meget hos mig selv, som jeg gerne vil ændre på	4	23

Kilde: Clement (2004)

Som det fremgår, er der en systematisk forskel i selvfølelsen og selvoplevelsen blandt førtidspensionister og efterlønsmodtagere. F.eks. er det bemærkelsesværdigt, at en meget større andel af førtidspensionister end efterlønsmodtagere føler, at andre mennesker ser ned på dem. Dette kunne tyde på, at personer indrullet i et behovsbaseret system oplever sig som betydeligt mere stigmatiserede end ydelsesmodtagere i et rettighedsbaseret system². Denne stigmatisering kan afholde personer, der er berettiget til at modtage en ydelse, fra at søge denne. Det kan således også være frygten for stigmatisering, der har gjort, at så relativt få hidtil har søgt om Seniorførtidspension.

Udenlandske erfaringer med differentieret pensionsalder

En differentiering af pensionsalderen efter det tidspunkt, man starter i arbejdslivet og/eller graden af belastende arbejde, kendes i en lang række EU-lande.

Antal arbejdsår er i de fleste EU-lande synonymt med det antal år, man har indbetalt de obligatoriske forsikringsbidrag til det nationale pensionssystem. Modsat den fuldt skattefinansierede danske folkepension, hvor optjeningsprincippet er bopælsår i Danmark, forudsætter pensionsretten i disse ordninger, at man over en længere årrække har indbetalt de pensionsforsikringsbidrag, som erhvervsaktive pålægges. Det er derfor ikke på samme måde et problem at lade pensionsrettigheder udløse forskellig pensionsalder, idet man kan gå på pension, når man har opfyldt det krævede antal bidragsår. Det man fastsætter, er således ikke en generel alder for modtagelse af pension som i Danmark, men kun en minimumsalder. Folk, der starter tidligt, kan

² Man kan ikke se bort fra selektionsmekanismer, der betyder, at det kan være mere socialt skadede mennesker, der havner i førtidspensionssystemet end i efterlønsordningen. Det bør dog bemærkes, at mange psykisk syge ifølge Danmarks Statistik, der stod for den praktiske del af undersøgelsen, nægtede at deltage, og at undersøgelsen gennemførtes i 1990/2000, hvor der var større lighed mellem førtidspensionister og efterlønsmodtagere, bl.a. fordi man frem til 2003 som +50-årig kunne få førtidspension, ene og alene hvis udsigterne til finde beskæftigelse ikke var gode; f.eks. hvis man var bosat i Nakskov, hvor arbejdsløsheden var høj.

derfor også oftest trække sig tilbage nogle år før end folk, der starter deres erhvervsaktivitet senere i livet. Da den bygger på det objektive bidragskriterium, er differentieringen af tilbagetræknings- og pensionsalderen forøvrigt alment accepteret. Man har derfor ikke samme problem, som den generelle pensionsalder i folkepensionen skaber.

I 2016 lavede EU Kommissionens netværk af socialpolitiske eksperter (Natali et al. 2016) en sammenlignende undersøgelse af de nationale erfaringer med en differentiering af pensionsalderen efter graden af særligt belastende og farligt arbejde, som folk er udsat for gennem deres arbejdsliv.

Den viser, at det i de fleste Syd- og Østeuropæiske EU-lande (f.eks. BG, EE, EL, ES, HR, IT, LI, LT, LU, LV, PL, PT, RO, RS, SI, SK) kan give ret til tidlig tilbagetrækning, hvis man som lønmodtager har udført belastende og farligt arbejde. I disse lande udarbejdes lister over erhverv og brancher med særligt belastende arbejdsforhold. Ansættelse i sådanne erhverv og brancher giver særlige rettigheder, enten i de ordinære pensionssystemer eller i specielle, dertil etablerede pensionsordninger. Der er imidlertid betydelige problemer med at opstille og vedligeholde sådanne lister over belastende erhverv. Ligeledes er der store udfordringer med at administrere disse. Det kræver omfattende og løbende evalueringer af arbejdsforholdene i erhverv og brancher, hvis systemet skal være up to date og retfærdigt. I de fleste af disse lande udløser beskæftigelse i bestemte erhverv egentlige rettigheder til tidligere tilbagetrækning. Der er derfor ofte et vedvarende pres for at udvide listen over officielt anerkendte, farlige og slidsomme erhverv. Praksis med at udpege berettigede typer af jobs er dog som regel så stram, at de, der arbejder i erhverv og brancher, som pga arbejdsbelastninger berettiger til tidligere tilbagetrækning, ikke skønnes at udgøre mere end mellem 1 og 4 procent af arbejdsstyrken. Det er derfor ikke en åben ladeport til tidlig tilbagetrækning. Til gengæld er tilgangen til arbejdsbelastning i mange af disse lande helt overvejende kompensatorisk. Arbejdsmiljøtiltag og bestræbelser på at hjælpe folk over i andre erhverv via omskoling og erhvervsfremme er ofte fraværende eller helt marginale.

Danmark tilhører den lille gruppe af EU-lande, som ikke opererer med anerkendte arbejdsbelastninger, der giver ret til lavere pensionsalder (CH, DK, IE, MT, NL, SE, UK). Til gengæld er Danmark blandt de lande, der helt overvejende prioriterer tiltag, der kan forlænge folks evne til at forblive på arbejdsmarkedet til højere alder (f.eks. BE, DE, DK, FI, FR, NO, SE).

En række andre EU-lande (f.eks. AT, BE, FI, FR) forsøger at opstille mere generelle kriterier for fysiske og psykiske arbejdsbelastninger som berettigende til nedsat pensionsalder. I disse lande opererer man således med et større antal definitioner og metoder til at indkredse objektive belastningskriterier på tværs af specifikke erhverv og jobs.

En af de avancerede modeller er den franske (Bonnand 2016). Den nyligt indførte ordning med individuelle konti for arbejdsbelastninger indebærer, at arbejdstagere kan opnå point for det omfang, hvori de i deres arbejde belastes af en eller flere blandt 10 anerkendte risikofaktorer, der systematiseres i tre grupper: (1) Markante fysiske belastninger: manuel håndtering af tungt gods, umage arbejdsstillinger, mekaniske vibrationer; (2) Aggressive arbejdsmiljøer: farlige kemiske væsker og dampe, arbejde under højt lufttryk (trykkammer), ekstreme temperaturer, voldsom støj; (3) Visse arbejdsmønstre: natarbejde, skifteholdsarbejde, repetitivt arbejde.

Man opnår et point for hvert kvartal, man er udsat for en af de anerkendte arbejdsbelastninger. Er man udsat for flere samtidigt, kan man få to point. I samarbejde med arbejdsgiverne måles og indberettes såvel arbejdsbelastningernes intensitet som deres varighed. Ordningen finansieres af ekstra arbejdsgiverbidrag, der varierer efter hvor store anerkendte arbejdsbelastninger, virksomhedens ansatte udsættes for. Pointene kan veksles til (1) omskoling/opkvalificering til mindre belastende erhverv/arbejdssituationer, (2) deltidsarbejde til samme betaling eller (3) to års tidligere pension. Potentielt kan ordningen således være både forebyggende og kompensatorisk.

Muligheden for tidligere pension er dog ikke en ret, man på eget initiativ kan benytte sig af. Man optjener retten til at få en konkret bedømmelse af ens grad af nedslidning. Ideen i det franske system er således, at man, hvis man har opnået et tilstrækkeligt antal point, får ret til at blive visiteret i et behovstestet system.

Selvom denne og andre nationale ordninger kan lyde interessante på deres egne præmisser, er der dog ikke meget, der umiddelbart kan overføres og bruges i Danmark.

Læren er således, at udenlandske erfaringer med anvendelsen af arbejdsår som objektive kriterium er lidet relevante, fordi de kun findes i bidragsbaserede pensionssystemer, og at erfaringerne med at bruge arbejdsbelastning som kriterium for lavere pensionsalder gør princippet lidet tillokkende. Sidstnævnte kræver et

omfattende, komplekst forarbejde og en løbende opfølgning, som alligevel ikke altid resulterer i en egentlig rettighed. Endelig kan denne fokusering på kompensation for arbejdsbelastning komme til skygge for den nødvendige arbejdsmiljø- og arbejdssevnefremmende indsats.

Efterlønsordningens historik og logik

Den aktuelle diskussion om nedslidning og værdig tilbagetrækning kan forekomme underligt ubevidst om tidligere debatter om problematikken og om efterlønnens udvikling. I midten af 1970'erne påpegede det daværende specialarbejderforbund, SID, at folkepensionsmodellen med ens pensionsalder for alle rummede store uligheder: en tredjedel af specialarbejderne var døde, før de nåede pensionsalderen på 67 år, en anden tredjedel var nødt til at stoppe med at arbejde 5-7 år før og var på førtidspension, sygedagpenge, arbejdsløshedspenge eller socialhjælp, når de opnåede ret til folkepension. Derfor argumenterede SID mfl. for at det var nødvendigt at etablere en mere retfærdig adgang til tilbagetrækning og pension for ufaglærte mfl. som gennem lange arbejdsliv bidrog til finansieringen af folkepensionen, men som enten slet ikke – eller kun for sent – fik adgang til denne (Petersen 2011).

Når man så ikke indførte en model med bedre adgang til førtidig folkepension – men en selvstændig efterlønsordning – var det netop, fordi man i midten af 1970'erne måtte erkende, at man ikke kunne finde en holdbar model for – eller nå til enighed om – en differentieret folkepensionsalder. Først og fremmest fordi folkepensionen var for alle, dvs. medborgerskabsbaseret (også omfattende husmødre og livstids handicappede, der aldrig havde været på arbejdsmarkedet).

Ideen om efterløn opnåede først momentum, da den fra 1977 blev overtaget af arbejdsminister Svend Auken og sammen med LO-økonom Poul Nyrup Rasmussen blev udviklet til en "beskæftigelsesmæssig orienteret" ordning knyttet til A-kasserne (Petersen 2013). Ved at lade arbejdsløse og nedslidte ældre arbejdstagere trække sig tilbage kunne man skabe jobåbninger for unge og ikke blot mindske arbejdsløsheden, men bidrage til at forynge og forbedre arbejdsstyrken. Tilvejebringelse af en rettighedsbaseret adgang til værdig tilbagetrækning og et reelt otium for nedslidte ældre arbejdstagere var dog også dengang et afgørende mål for fagbevægelsen og Socialdemokratiet.

Tilknytningen til den frivillige bidragspligtige arbejdsløshedsforsikring var i øvrigt det, der gav mulighed for at gøre efterløn til en tilbagetræknings*rettighed*, som man kunne gøre krav på, når man havde opfyldt forsikringsbetingelserne. Desuden blev efterlønsordningen fremstillet som udgiftsneutral; dels blev medlemsbidraget til arbejdsløshedsforsikringen forøget (for både lønmodtagere og arbejdsgivere), og dels ville man spare udgifter til arbejdsløshedsunderstøttelse, førtidspension og sygedagpenge.

Tilsvarende kunne man i dag forvente, at en rettighedsbaseret differentieret pension kunne mindske de stigende udgifter til f.eks. sygedagpenge mv. Personer på sygedagpenge (herunder ressourceforløb og jobafklaringsforløb) er steget fra 63.000 i 2014 til 85.000 i 2018 (Danmarks Statistik, 2018).

Tilslutningen til efterlønsordningen viste sig allerede det første år at være tre gange større end forventet, og medlemstallet blev ved med at vokse fra år til år. Andelen af lønmodtagere med mulig ret til efterløn blev udbredt igennem firserne og første del af halvfemserne, hvor massearbejdsløsheden også fik lønarbejdere inden for FTF og akademikerområdet til at blive arbejdsløshedsforsikrede og dermed opbygge ret til efterløn. Herefter blev ordningen genstand for et utal af justeringer, der skulle forbedre finansieringen (stadigt højere arbejdstager- og arbejdsgiverbidrag) og mindske tilgangen (forlængelser af antallet af krævede bidragsår). Afgørende forringelser forekommer dog først med efterlønsaftalen mellem Nyrup III-regeringen og Venstre i 1998 (Petersen 2014). 1998-reformen fik en række konsekvenser for medlems- og anvendelsesfrekvensen, og for hvilke erhvervsgrupper, der især anvender efterlønnen. Ser man nærmere på disse, forekommer efterlønnen i stadig ringere grad at være den afgørende trussel mod seniorers arbejdsudbud og beskæftigelse, som Det Økonomiske Råd, Velfærdskommissionen og Arbejdsmarkedskommissionen i nulserne ville gøre den til.

Principper i efterlønsordningen

Dæmoniseringen af efterlønnen har gjort, at den er gledet ud af den nuværende diskussion om ret til tidligere tilbagetrækning. En nærmere analyse af dens udvikling over de sidste 15 år peger imidlertid på, at man nok ikke bør glemme dens stærke sider – og bestemt heller ikke dens svage – i de igangværende overvejelser over en differentieret folkepensionsalder.

Efterlønsordningen var fra begyndelsen en udpræget rettighedsbaseret ordning. Den var ikke stigmatiserende. De, der modtog ydelsen, kunne spankulere ud af arbejdsmarkedet med selvrespekt og oprejst pande. Dette

aspekt gled successivt i baggrunden af diskussionen, efterhånden som efterlønnen i stigende omfang blev fremstillet som en trussel mod seniorers beskæftigelse; som en økonomisk ødelæggende måde at håndtere aldringens konsekvenser, og en urimelig tilskyndelse for raske funktionærer og akademikere til at gå tidligere på pension. Heroverfor er det vigtigt at påpege, at dem, der overvejende har gjort brug af ordningen, faktisk er dem, der er ansat i lavtlønnede og nedslidningsprægede brancher. Som det fremgår af Tabel 2, var de tre A-kasser, der 2. kvartal 2009 havde flest medlemmer på efterløn, Fødevareforbundets A-kasse (NNF) med 65,8 %, Fag og Arbejdes A-kasse (FOA) med 61,3 % og Faglig Fælles A-kasse (3F) med 62,1 %. De tre a-kasser, der har færrest medlemmer på efterløn, var Ingeniørernes A-kasse (IAK) med 22,9 %, Akademikernes A-kasse (AAK) med 22,3 % og Økonomer (CA) med 21,4 %. Gennemsnittet for alle kasser lå på 48,3 %.

Tabel 2: Andel af forsikrede over 60 år, der er på efterløn fordelt på a-kasser, pct. (2. kvartal 2009)

Fødevareforbundet (NNF)	65,8
Faglig Fælles a-kasse (3F)	62,1
Fag og Arbejde (FOA)	61,3
Træ-Industri-Byg (TIB)	56,8
Børne- og Ungdomspædagoger (BUPL-A)	55,1

Danske Lønmodtagere (DLA)	31,4
Magistre (MA)	23,3
Ingeniører (IAK)	22,9
Akademikere (AAK)	22,3
Økonomer (CA)	21,4
Gennemsnit for alle a-kasser	48,3

Kilde: AK-Samvirke (2010)

Et andet interessant aspekt ved efterlønsordningen er, at stadig færre har gjort brug af ordningen. Antallet af efterlønsmodtagere toppede i midten af 00'erne. I perioden 2000 til 2004 steg antallet af efterlønsmodtagere fra 158.660 til 180.116 (Danmarks Statistik 2010). Herefter er antallet af efterlønsmodtagere kontinuerligt faldet dramatisk, og i 2018 var antallet af modtagere faldet til 48.788. Det er værd at bemærke, at denne dramatisk faldende tendens er indtruffet helt uafhængigt af Velfærdsreformen i 2006 samt Efterlønsreformen i 2011, der først blev implementeret i 2014. Der var således et afgørende fald i efterlønsmodtagere, før reformen trådte i kraft. Som nævnt startede faldet allerede fra 2004, og allerede i 2014 var antallet af efterlønsmodtagere på 89.302.

Det store fald skyldes ikke, at der er blevet færre ældre på arbejdsmarkedet. Tværtimod. Mellem 2000 og 2018 steg antallet af beskæftigede 55-64-årige fra 329.000 til 504.000, og beskæftigelsesfrekvensen fra 55,7 til 70,7. Faldet i antallet af efterlønsmodtagere indikerer, at efterlønsordningen reelt er under afvikling, hvilket kan begrundes med flere faktorer.

For det første er der færre, som har ret til efterløn, der faktisk gør brug af denne ret. Udnyttelsesgraden er i perioden 2007-2017 faldet fra 59,7 til 53,8 (Star, u.d.)

For det andet er efterlønnen blevet mindre attraktiv, efterhånden som de overenskomstbaserede pensionsordninger er under modning. De såkaldte "modregningsregler" for pensionsopsparing er blevet skærpet (efterlønnen reduceres hvis man har andre pensionsindtægter eller pensionsformuer), hvilket gør, at incitamenterne til medlemskab af ordningen undermineres (se f.eks. Andersen & Jensen 2016).

For det tredje er der skabt en usikkerhed i befolkningen om, hvorvidt ordningen eksisterer, når de selv når efterlønsalderen. Bidragende hertil har været, at medlemmer af ordningen i flere omgange har haft mulighed for at få deres indbetalte bidrag skattefrit retur ved at melde sig ud.

For det fjerde – og formentlig den vigtigste grund – er, at Nyrup III-regeringen i 1998 indførte et separat efterlønsbidrag. Forud for reformen var medlemskab af en A-kasse synonymt med medlemskab af efterlønsordningen. Men med reformen i 1998 bliver efterlønsbidrag og A-kassekontingent adskilt. Efterlønsmedlemskab

skulle herefter aktivt tilvælges, og det indebærer betaling af det stærkt forhøjede efterlønsbidrag på syv gange den højeste dagpengesats (Petersen 2014). Siden indførelsen af efterlønsbidraget er antallet af efterlønsbidragsbetalere faldet dramatisk. Andelen af efterlønsbidragsbetalere i forhold til det samlede antal forsikrede er faldet fra 83,4 % i 2000 til 23,0 % i 2016. Med 37,3 % var Børne- og Ungdoms-pædagogerne i 2016 den A-kasse, hvor den største andel af medlemmerne betalte efterlønsbidrag, medens kun 12,2 % af Økonomerne (CA) var medlem af ordningen (Star 2000, 2018).

At efterlønsordningen blev frivillig og bidragsfinansieret fungerede som en tilskyndelse til, at (især) unge lavtlønnede ikke meldte sig ind i ordningen. De var som børneforældre allerede spændt hårdt for økonomisk, så hvis valget var mellem et ekstra børneværelse og medlemskab i efterlønsordningen, blev børneværelset prioriteret (se f.eks. Aktuelt, 11. september 2000). Dette peger på, at hvis man bidragsfinansierer differentieret pensionsalder, så bør den ikke udformes som en frivillig tilvalgsordning, da risikoen vil være, at de med de største behov fravælger ordningen. Derfor kritiserede Dansk Metal (støttet af SID og KAD) allerede i 2000 da også efterlønsbidraget, og stillede krav om, at efterlønsbidraget blev afskaffet og i stedet skattefinansieret.

Det kan vise sig at blive et stort problem, at efterlønnen er under afvikling, da der fremadrettet mere end nogensinde kan blive brug for den. Som nævnt kan der i 2050 have udviklet sig en manko på 4 år mellem den forventede pensionsalderen på 71,5 år og den forventede gennemsnitlige tilbagetrækningsalder på 67,5 år (European Commission 2018). I den forbindelse skal det yderligere pointeres, at når den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder ligger på 67,5 år, så betyder det (ved en normalfordeling), at cirka halvdelen af alle lønmodtagere vil have trukket sig fra arbejdsmarkedet *før* de når 67,5 år. Dette aktualiserer en tilbagetrækningsordning, der kan aktiveres langt tidligere end 4 år før folkepensionsalderen.

Udfordringerne i at udvikle en model, der modsvarer socialdemokraternes 7 principper

Forslaget med de 7 principper kan lyde tilforladeligt. Men det hæmmes af, at der er indbyrdes modsætninger mellem forslagens forskellige elementer. Forslaget plæderer for en kombination af egentlige rettigheder (pkt. 3) og behovsprøvning (pkt. 5). Endvidere kolliderer dele af forslaget med principperne i de eksisterende sociale sikringsordninger.

Principperne om, at der skal være objektive kriterier for adgang til den differentierede pensionsalder, som muliggør at den målrettes en afgrænset gruppe af de mest nedslidte og dem med mange år på arbejdsmarkedet, passer således meget dårligt til den medborgeromfattende folkepensionsmodel. Her er optjeningsretten nemlig knyttet til antal års bopæl i Danmark mellem det 15. og det 65. år, og ikke på nogen måde forbundet med graden af nedslidning eller antallet af erhvervsaktive år med belastende arbejdsforhold.

Hvis folkepensionsalderen for alle skal differentieres efter antal arbejdsår eller efter et objektivt kriterium for nedslidning, f.eks. graden af fysisk og psykisk belastende arbejde man har været udsat for, forekommer det at være nødvendigt at gennemføre en fundamental omlægning af optjeningskriterierne for folkepensionen. Og det er næppe politisk muligt. Det indebærer i hvert fald store udfordringer både principielt og økonomisk. Det bliver således særdeles vanskeligt at opstille kriterier, som begrænser retten til en så lille gruppe, at udgiften ikke overstiger 3 mia. kr., og så den ikke undergraver stigningen i den generelle pensionsalder.

En mulig løsning kunne være, at man indførte et dobbelt optjeningsprincip. Dels antal bopælsår i Danmark, dels særlige optjeningsprincipper for visse afgrænsede erhvervsgrupper. F.eks. kunne man beslutte, at lønarbejdere, der i følge registrerede ATP-indbetalinger har arbejdet i visse belastende erhverv/sektorer i et antal år (eksempelvis 40 år), får ret til at gå på folkepension 3 år før andre. Etablering af sådan en rettighed forudsætter dog, at man kaster sig ud i det komplekse arbejde med at opstille og vedligeholde kriterier for arbejdsbelastninger og deres betydning over tid.

Et andet problem vil knytte sig til selve implementeringen: Hvis de seniorer, der allerede for nærværende føler sig nedslidte efter mange års erhvervsaktivitet, skal have ret at benytte sig af muligheden for tidligere folkepension, forudsætter det, at data-grundlaget i offentlige registre er tilstrækkeligt til at dokumentere, at de faktisk har tilbragt det krævede antal år med belastende arbejde. En yderligere komplikation vil være, at en meget stor del af de ufaglærte har arbejdet i flere brancher og erhverv gennem deres arbejdsliv.

At give folk, der oplever sig nedslidte, men ikke kan erhverve retten ved at opfylde de objektive kriterier, adgang til at søge om at blive visiteret til tidligere folkepension, indebærer langt færre komplikationer, da det skal ske på baggrund af en behovstest. Risikoen er dog, at den ordning bliver lige så stigmatiserende som førtidspensionen.

En realisering af de fire første principper i socialdemokraternes forslag forudsætter mao. måske to undtagelser fra den generelle folkepensionsalder og det almindelige optjeningsprincip. Et objektivi kriterium knyttet til antal år med belastende arbejde, der udløser retten til at få folkepension 3 år før de andre, og hvor dette ikke kan imødekommes, et kriterium for visitation til tidligere folkepension begrundet i dokumentation af nedslidning af et vist omfang.

Det 6. princip foreskriver, at ordningen skal være simpel og overskuelig. Antal arbejdsår kan forekomme enkelt nok. Men i sig selv kan det ikke udpege de grupper, der er særligt nedslidte. De erhvervsgrupper, som i registrene har flest arbejdsår, er nemlig ikke dem med slidsomt fysisk arbejde. Opstilling og vedligeholdelse af objektive kriterier for arbejdsbelastning over en erhvervskarriere er alt andet end lige til. Som erfaringerne fra andre EU-lande viser, er det både særdeles kompliceret og omstridt.

Hvis 2006 velfærdsforliget fastholdes vil "3 år tidligere folkepension end andre" dog ikke løse problemet for dem, der føler sig nedslidte og tilbagetrækningsmodne, når de er omkring 60-årsalderen. 3 år tidligere vil f.eks. fra 2022 kun betyde, at folk med mange (og/eller belastende) arbejdsår får ret til folkepension fra de er 64 år, og fra 2030 fra de er 65 år. Man kunne derfor måske forestille sig, at alderen for tidlig folkepension kom til at ligge fast – f.eks. på 60 år – så den ikke steg i takt med den almindelige pensionsalder. Men det ville indebære betydeligt højere udgifter og bryde med 2006-forligets principper om at binde alle pensionsaldre til udviklingen i middellevetiden.

Fundamentalt er det derfor svært at se, hvordan Socialdemokratiets formål med reformen – værdig tilbagetrækning til værdigt otium, altså ret til tidligere folkepension til moderat nedslidte med mange erhvervsaktive år med særlige (fysiske og psykiske?) arbejdsbelastninger – kan forenes med 2006- velfærdsforligets vedvarende stigende almindelige pensionsalder og med generering af det heraf forventede økonomiske råderum.

Konklusion

Den aktuelle diskussion om differentieret pensionsalder udspringer af Socialdemokratiet ønske om at nedslidte seniorer får adgang til en værdig pension. Diskussionen er aktualiseret af, at efterlønnen er ved at være kørt ud på et sidespor, og at Socialdemokratiet opfatter den tidligere regerings seniorførtidspension (der nok afløses af senorpension den 1. januar 2020) som utilstrækkelig. Det kan dog ikke helt forbigås i tavshed, at Socialdemokratiet selv har været med til at underløbe efterlønsordningen, som partiet nu søger at erstatte med en differentieret pensionsordning. Nyrup III-regeringen gjorde efterlønnen frivillig og bidragspligtig, hvilket underminerede efterlønnen "indefra" i form af medlemsflugt, og Socialdemokratiets støtte til Velfærdsforliget fra 2006, der voldsomt vil hæve pensionsalderen, gør "udefra" en erstatning for efterlønnen stærkt påtrængende.

Socialdemokratiet har foreslået, at der opbygges et system, som tillader værdig tilbagetrækning. Et sådant system må nødvendigvis være rettighedsbaseret. Kun rettighedsbaserede systemer er ikke stigmatiserende, dvs. at kun rettighedsbaserede systemer tillader en værdig afgang fra arbejdsmarkedet. I et rettighedssystem kommer man dog ikke uden om, at arbejdsduelige – og endda økonomisk velbjergede – vil kunne modtage ydelser. Erfaringerne fra efterlønsordningen giver dog empirisk belæg for, at det i et rettighedsbaseret system med moderate ydelser primært er dem, der har behov for ydelserne, der gør brug af disse. Bedre stillede grupper "misbruger" ikke systemet i nævneværdig grad. Imidlertid vil et rettighedsbaseret system være relativt dyrt, og det forekommer urealistisk at forestille sig, at det kan etableres for 3. mia. kr. årligt.

Spørgsmålet bliver så, hvordan rettighederne til en differentieret pensionsalder skal optjenes. Erfaringerne fra efterlønsordningen peger entydigt på, at de, der vil få mest brug for ordningen, vil fravælge denne, hvis den er bidragspligtig og beror på frivilligt tilvalg. Den bedste dækning (uptake) opnås, hvis ordningen gøres skattefinansieret og målrettes særligt afgrænsede målgrupper. Et obligatorisk bidragsfinansieret system er også en farbar vej at gå. Her vil problemet dog være, at det dels bryder med danske velfærdsstatsprincipper, dels at det vil tage mange år, før et sådant system er kørt ind, dvs. mange år før man har optjent sin rettighed.

Dette rejser videre spørgsmålet om, hvordan en ret til tidligere pension kan opbygges. Tidligere danske erfaringer stiller spørgsmålstejn ved, om det er politisk muligt at opbygge en model med det danske folkepensions-system som fundament. Og udenlandske erfaringer viser, at det er meget svært at opbygge bureaukratisk enkle, rettighedsbaserede systemer, der er målrettet helbredsnedbrydende jobfunktioner eller erhverv. Tværtimod risikerer man, at målrettede rettighedsbaserede ydelser bliver særdeles komplekse og bureaukratiske. Målrettede ydelser fordrer, at man løbende evaluerer og opdaterer, hvor på arbejdsmarkedet, der er

en risiko for nedslidning. Og disse udfordringer bliver ikke mindre af, at lønmodtagere på det danske fleksible arbejdsmarked hyppigt skifter jobfunktioner og løbende skifter fra en branche til en anden.

Man kan endelig nævne, at forslaget om differentieret pension mangler opfindsomhed og er følgagtig over for de sidste 20 års debatter omkring flere ældre på arbejdsmarkedet. I disse debatter har man kun haft fantasi til at forestille sig, at økonomiske incitament er afgørende for menneskers handlen. Godt nok vedtog man som led i Velfærdsreformen i 2006, at der skulle igangsættes arbejdsmiljøinitiativer i brancher med nedslidnings-truet arbejdskraft, og at der skulle afsættes 3 mia. til en forebyggelsesfond. Men det er der ikke kommet meget ud af! Løkke-regeringen fandt ganske vist 400 mill. til en forøget arbejdsmiljøindsats, men det kommer alt for sent.

Som led i 2011-reformen henviste den daværende regering til de svenske og norske erfaringer (se Regeringen 2011). Men man overså kernen i de svenske og norske modeller. Man kan således spørge: Hvordan kan det være, at man i Sverige har en højere erhvervsdeltagelse blandt ældre end i Danmark, selvom man i Sverige ikke har gennemført større tilbagetræknings- og pensionsreformer, og fastholdt en pensionsalder på 65 år – endda med mulighed for fleksibel tidligere afgang fra 61 års alderen³? I 2018 var beskæftigelsesraten blandt de 55-64-årige på 70,7 i Danmark og 77,9 i Sverige. Mon ikke det også afspejler forskelle i den forebyggende arbejdsmiljø- og beskæftigelsesfremmende indsats?

Referencer

AK-Samvirke (2010) *Rundt om efterlønnen - Udviklingen i brugen af efterløn*. AK-Samvirke / December 2010 / V. 3 Hentet fra https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/93842/35031997_6.pdf

Andersen, J.G. (1997) *Den danske velfærdsstat er under pres – men hvad er universalisme?* Arbejdspapir fra institut for økonomi, politik og forvaltning, 1997:6.

Andersen, J.G. & Jensen, P.H. (2016) 'Ældrepolitikken: sociale og økonomiske udfordringer'. I I.H. Møller & J.E. Larsen (red) *Socialpolitik*. København: Hans Reitzel, 321-345.

Amby, F., Schaldemose, S. & Christensen, A.B. (2019) 'Førtidspension fra kompensationstanke til udviklingsfokus'. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 19(1): 29-47.

Arbejdsmarked og rekruttering (2018) *Opgørelse over medlemmer af a-kasser, der betaler efterlønsbidrag pr. 1. september 2016*. Hentet fra <https://star.dk/media/4028/efterloensbidrag-2016.pdf>

Beskæftigelsesministeriet (2018) *Beskæftigelsesudvalget 2017-18. BEU Alm.del endeligt svar på spørgsmål 574*. Hentet fra <https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/beu/spm/574/svar/1522638/1957440.pdf>

Beskæftigelsesministeriet (2019) *Beskæftigelsesudvalget 2018-19 (2. samling), BEU Alm.del - endeligt svar på spørgsmål 18*. Hentet fra <https://www.ft.dk/samling/20182/almdel/beu/spm/18/svar/1584924/2067734.pdf>

Bonnand, G. (2016) *ESPN Thematic Report on retirement regimes for workers in arduous or hazardous jobs: France*. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Hentet fra file:///id.aau.dk/Users/perh/Downloads/FR_ESPN_thematic%20report%20on%20WAHJ.pdf

Clement, S. (2004) *Betinget velfærd - Analyser af arbejdsmarkedets marginalgrupper og deres muligheder for at undgå social marginalisering*. Aalborg: Ph.D. afhandling, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet.

Danmarks Statistik (2018) *Statistisk Tiårsoversigt*. København: Danmarks Statistik.

DTI (Danish Technological Institute) (2008) *Job mobility in the European Union: optimising its social and economic benefits*. The report was prepared under contract to the European Commission, Directorate General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities in response to tender no. VT/2006/043.

European Commission 2018 *The Aging Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Hentet fra https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip079_en.pdf

Finansministeriet (2018). *Finansministerens svar til Folketingets Finansudvalg af 2. juli 2018 på Finansudvalgets spørgsmål nr. 386 af 6. juni 2018*. Hentet fra <https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/fiu/spm/386/svar/1501772/1920527.pdf>

³ Den tidligere tilbagetrækning er med fulde aktuariske konsekvenser, altså lig livsvarigt lavere pensionsydelse og derfor ikke som i efterlønnen

- Forsikring & Pension (u.d.) *Gennemsnitlige pensionsudbetalinger fordelt efter socioøkonomiske indikatorer*. Hentet fra https://www.forsikringogpension.dk/media/4460/pensionsudbetalinger-2017_ny.pdf
- Goffman, E. (1990) *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Penguin Books, London.
- Kolodziejczyk, C., Andersen, H.L., Jensen, K.B. & Andersen, S.H. (2009) *Kommunernes tilkendelse af førtidspension og visitering til fleksjob*. København: AKF Working Paper. Hentet fra <https://www.vive.dk/media/pure/9916/2078908>
- Larsen, C.A. (2006) *The Institutional Logic of Welfare Attitudes*. Aldershot: Ashgate.
- Lunenfeld, B. and Stratton, P. (2013) 'The clinical consequences of an ageing world and preventive strategies'. *Best Practice & Research: Clinical Obstetrics & Gynaecology*, 27(5):643–659. DOI: 10.1016/j.bpobgyn.
- Natali, D., Spasova, S. & Vanhercke, B. (2016) *Retirement regimes for workers in arduous or hazardous jobs in Europe – A study of national policies*. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Hentet fra <https://www.ft.dk/samling/20181/almdel/beu/spm/264/svar/1571621/2040740/index.htm>
- Palmer, M. & Harley, D. (2012) 'Models and measurement in disability: an international review'. *Health Policy and Planning*, 27(5), 357–364.
- Petersen, K. (2011) *Bastarden – Historien om Efterløn*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Petersen, K. (2013) 'Efterløn'. I J.H. Petersen mfl. (red) *Dansk Velfærdshistorie bind V – Velfærdsstaten i tidehverv*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Petersen, K. (2014) *Bastarden – Historien om Efterløn*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Petersen, K. (2011) 'Efterløn'. I J.H. Petersen mfl. (red.) *Dansk Velfærdshistorie bind V – Velfærdsstaten i tidehverv*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Regeringen (2011) '... vi kan jo ikke låne os til velfærd!'. Hentet fra http://www.stm.dk/multimedia/Vi_kan_jo_ikke_laane_os_til_velfaerd1.pdf
- Socialdemokratiet (u.d.) *De mest nedslidte fortjener også en værdig pension*. Hentet fra <https://www.socialdemokratiet.dk/media/7959/en-ny-ret-til-tidlig-folkepension-til-de-mest-nedslidte.pdf>
- Star (u.d.) Antal personer på efterløn og udnyttelsesgrad, fordelt på alder og køn. Primo 2007-2017. Hentet fra <https://star.dk/media/2292/udnyttelsesgrad-2007-2017.pdf>
- Star (2000) *Medlemmer der betaler efterlønsbidrag*. Hentet fra <https://star.dk/media/2294/efterloensbidrag-2000.pdf>
- Star (2018) *Opgørelse over medlemmer af a-kasser, der betaler efterlønsbidrag pr. 1. september 2016*. Hentet fra <https://star.dk/media/4028/efterloensbidrag-2016.pdf>
- van Oorschot, W. (2000) 'Who should Get what, and Why? on Deservingness Criteria and the Conditionality of Solidarity among the Public'. *Policy & Politics* 28 (1): 33-48.

Ressourceforløb – syltekrukke eller opkvalificering til beskæftigelse?

En status over virkninger og konsekvenser af førtidspensions- og fleksjobreformen fra 2013

Af Iben Nørup, lektor, ph.d. Institut for sociologi og socialt arbejde, AAU

"Det er nødvendigt at nytænke førtidspensions- og fleksjobområdet, så flere får mulighed for at realisere deres potentiale i et aktivt arbejdsliv og være en del af fællesskabet." Sådan lyder det i teksten til den reform af førtidspension- og fleksjobordningen som trådte i kraft den første januar 2013. Antallet af personer, der fik tilkendt førtidspension, skulle reduceres og udsigten til førtidspension skulle for en del af de langvarigt syge borgere erstattes med genindtræden på arbejdsmarkedet. Som en del af reformen blev indført en aktiv beskæftigelsesrettet indsats med henblik på at udvikle borgerens arbejdsevne, de såkaldte ressourceforløb. Artiklen diskuterer reformens fokus på arbejdets sociale funktion overfor den beskyttelse mod fattigdom, der oprindeligt var formålet med sociale ydelser.

Reformens ambitioner var tydelige. Antallet af personer, der fik tilkendt førtidspension, skulle reduceres og udsigten til førtidspension skulle for en del af de langvarigt syge borgere erstattes med genindtræden på

arbejdsmarkedet. Man ønskede ikke at 'parkere' borgere på førtidspension, og i særlig grad ønskede man ikke at unge mennesker skulle ende permanent på offentlig forsørgelse.

For at nå dette mål indførte man som en del af reformen en aktiv beskæftigelsesrettet indsats med henblik på at udvikle borgerens arbejdsevne, de såkaldte ressourceforløb. Disse skulle i et vist omfang erstatte førtidspensionen og tanken var at borgeren med den aktive indsats ville kunne genindtræde på arbejdsmarkedet.

Reformens indhold

Helt konkret indebar reformen, at muligheden for førtidspension i de fleste tilfælde afskaffes for personer under 40 år. Førtidspensioneringen er alene en mulighed hvis det er "helt åbenbart", at borgeren ikke vil kunne varetage et job. Udviklingshæmmede og terminalpatienter fremhæves som eksempler på sådanne tilfælde. For alle andre erstattes førtidspensionen i første omgang med såkaldte *ressourceforløb*, der kan vare op til 5 år og har til formål at rehabilitere den syge eller handicappede i forhold til arbejdsmarkedet.

I udgangspunktet kan der herefter ikke tildeles pension uanset borgerens alder, før arbejdsevnen er forsøgt udviklet i et ressourceforløb. I den periode, borgeren er i ressourceforløbet, forsørges borgeren af den såkaldte ressourceforløbsydelse, der er en ydelse på niveau med kontanthjælpen (Regeringen 2012).

Tildelingen og koordineringen af ressourceforløb skal som noget nyt efter reformen varetages af kommunale, tværfaglige teams, der nedsættes til opgaven, de såkaldte *rehabiliteringsteams*. Rehabiliteringsteamsene skal bestå af "medarbejdere fra jobcentret og social-, sundheds- og uddannelsesområdet, der er beslutningskompetente.

Teamet skal have adgang til sundhedsfaglig ekspertise, fx en socialmediciner, psykiater, psykolog, sygeplejerske eller fysioterapeut, som understøtter, at ressourcerne bliver brugt effektivt – også i forhold til at udrede arbejdsevne" (Regeringen 2012). Den nærmere organisering af teamsene lægges dog ud til den enkelte kommune.

Samtidig ændrede reformen også fleksjobordningen, så fleksjobbet i udgangspunktet er midlertidigt og skal sigte mod at udvikle borgerens arbejdsevne. Den hidtidige reelle nedre grænse for den ugentlige arbejdstid – 12,5 timer – blev fjernet, så et fleksjob herefter kan bestå af ganske få timers ugentlig arbejdstid. På den måde erstattede fleksjobbet de facto de tidligere løntilskudsjob til førtidspensionister, i daglig tale skånejobs. Reformen sendte således et tydeligt signal om, at selv en meget lille restarbejdsevne skulle udnyttes på arbejdsmarkedet, og at sociale ydelser, inklusiv tilkendelse af retten til fleksjob, skulle betragtes som midlertidige stop på vejen mod fuldtidsbeskæftigelse.

Reformen af førtidspensions- og fleksjobordningen blev den første reform af en gruppe af reformer, der sigter mod at få de borgere, der står uden for arbejdsmarkedet på grund af betydelige sociale og helbredsmæssige problemer, i beskæftigelse (Nørup 2019).

Arbejde og aktivering som kilde til social inklusion

Selvom reformen af førtidspensions- og fleksjobordningen, ligesom de efterfølgende reformer af sygedagpengesystemet og kontanthjælpen, først og fremmest sigtede mod at få flere borgere i arbejde, havde reformen også et andet formål, nemlig at forbedre den sociale situation for de mennesker, der blev berørt af reformen. Forventningen var, at hvis man fik de berørte borgere inkluderet på arbejdsmarkedet, ville det også automatisk have en positiv indvirkning på deres sociale situation. Reformen baserede sig på den måde på en grundlæggende antagelse om, at det at deltage i lønnet arbejde er en helt afgørende faktor for det enkelte menneskes sociale inklusion og deltagelse i samfundet (Nørup 2014, 2018, 2019). På den vis kobles arbejde og socialt medborgerskab i reformen ganske tæt, og bruges som et politisk argument for stille krav til borgerne om at deltage i aktivt beskæftigelsesrettede forløb til gengæld for at modtage økonomisk underhold. Denne logik kan genfindes i reformerne af såvel kontanthjælpen som af sygedagpengesystemet, men det tydeligste eksempel findes i reformen af førtidspensions- og fleksjobordningen fra 2013, der også hedder "*En del af fællesskabet*".

Man kan på den måde sige, at reformen af førtidspensions og fleksjobordningen i høj grad betoner *arbejdets sociale funktion* – det at have noget at stå op til om morgenen, en meningsfuld identitet, indhold i tilværelsen og et sted (arbejdspladsen), hvor man kan etablere og fastholde social kontakt med andre mennesker – mens arbejdets funktion som en kilde til økonomisk sikkerhed nedtones (Nørup 2014, 2018, 2019).

Det betyder tilsvarende også, at fokus flyttes fra den beskyttelse mod fattigdom, der oprindeligt var tanken med etableringen af de sociale ydelser, til et fokus på, hvordan det at være modtager af en social ydelse bliver marginaliserende, fordi dette samtidig bliver et udtryk for, at man har mistet de sociale funktioner fra deltagelse i lønnet arbejde. Den stærke betoning af arbejdets sociale funktioner over betoningen af arbejde

som kilde til økonomisk indtjening afspejles også i, at samtlige af reformerne indebærer en de-facto nedsættelse af de sociale ydelser for de berørte borgere. Argumentet er, at de lavere ydelser skal motivere til at finde arbejde, mens argumentet om ydelsernes virkning som beskyttelse mod økonomisk fattigdom, tilsvarende træder i baggrunden (Nørup 2018, 2019).

Syltekrukke eller opkvalificering?

Reformen af førtidspensions- og fleksjobordningen skulle være løsningen på to problemstillinger: dels skulle den få flere borgere i arbejde, og dels skulle den forbedre de berørte borgeres sociale situation og dermed løse en række sociale problemer hos borgerne. Indirekte skulle reformen også være med til at løse de økonomiske udfordringer, samfundet stod over for, eftersom forventningen var, at man med reformen kunne spare penge på udgifterne til sociale ydelser og i vist omfang også øge skatteindtægterne fra de borgere, som ville komme i arbejde (Nørup 2019).

Men i forbindelse med implementeringen af reformen opstår der hurtigt problemer i praksis, og reformen møder hurtigt stor befolkningsmæssig kritik.

Virkning

Det grundlæggende argument for at vedtage og implementere såvel førtidspensions- og fleksjobreformen fra 2013 som den efterfølgende reform af sygedagpengesystemet i 2014, var at man ved at give syge borgere en aktiv beskæftigelsesrettet indsats kunne flytte borgerne fra langvarig eller permanent offentlig forsørgelse og ud på arbejdsmarkedet (Regeringen 2012, 2013). På denne vis ville man både spare penge på de offentlige ydelser og forbedre den sociale situation for borgerne.

Det bliver dog hurtigt tydeligt, at virkningen af reformerne udebliver. Ser man konkret på førtidspensions- og fleksjobreformen og de ressourceforløb, som delvist har erstattet førtidspension for en del af de borgere, som før reformen ville have fået pension, så ligger andelen, der kommer i arbejde efter at have afsluttet et ressourceforløb, kontinuerligt på kun 2-3 % (jobindsats.dk). De resterende 97-98 % af de berørte borgere er fortsat i det offentlige system efter at have afsluttet et ressourceforløb, og omkring halvdelen tilkendes førtidspension, mens en mindre andel arbejder i fleksjob af få timers varighed (jobindsats.dk). Tallene peger samtidig på, at reformen har fået den effekt, at sagsbehandlingstiden forud for en tilkendelse af førtidspension er markant forlænget. Ca. hvert andet ressourceforløb ender med en førtidspension, men foruden sagsbehandlingstiden for selve tilkendelsen af pensionen har borgeren forud for ansøgningen om pension været i et ressourceforløb på mellem 1-5 år. Den reelle tid ventetid for de borgere, der viser sig berettiget til førtidspension, er således typisk flere år. Ressourceforløbene minder derfor i realiteten mere om en syltekrukke, der blot trækker afgørelsen om førtidspension i langdrag, end de minder om egentlig opkvalificering og udvikling af syge borgeres arbejdsevne.

Efter at reformerne er implementeret er en umiddelbar virkning, at antallet af borgere fra ressourceforløb, som ender helt uden registreret indkomst, stiger. Andelen af borgere, der har været i ressourceforløb, og som ender helt uden indkomst, svinger mellem 3 % og ca. 10 %, afhængig af hvor hurtigt efter forløbenes afslutning de opgøres (jobindsats.dk). Andelen af borgere uden registreret indkomst er størst 3 måneder efter afsluttet ressourceforløb, men selv efter et helt år er der borgere, som oplever fortsat at stå uden indkomst efter at være afsluttet i et ressourceforløb. – Samme billede gør sig i øvrigt gældende, når man kigger på jobafklaringsforløbene, der efter sygedagpengereformen i 2014 erstattede sygedagpengene efter 22 uger. Her ender ca. hver 10. borger uden registreret indkomst (jobindsats.dk).

Indhold og målgruppe

En af forklaringerne på, at førtidspensions- og fleksjobreformen fra 2013 og til dels sygedagpengereformen ikke har fået de politisk forventede effekter i forhold til beskæftigelse, skal findes i sammensætningen af målgruppen for reformerne (Nørup 2014). Forud for reformernes vedtagelse blev det politiske fokus i høj grad rettet mod unge mennesker med psykiske lidelser. Argumentet var i den forbindelse, at alt for mange yngre mennesker med potentielt helbredelige psykiske problemer blev tildelt pension, ligesom der i reformarbejdet generelt blev fokuseret på borgere med depression, angst og stress, lidelser der ofte betegnes *common mental health disorders*, mens borgere med fysiske og psykiske handicaps samt borgere med fysiske helbredsproblemer eller andre psykiatriske diagnoser ikke var i fokus (Nørup 2014, 2019).

Politisk blev der med andre ord fokuseret kraftigt på borgere med helbredsproblemer, der potentielt kunne helbredes; men kigger man på den faktiske sammensætning af målgruppen særligt for førtidspensions- og

fleksjobreformen – men også i et vist omfang for sygedagpengereformen – så var lige præcis denne målgruppe betydeligt mindre end ventet. I 2013 blev faktisk kun knap 10 % af alle nye førtidspensioner tildelt helt unge mennesker, og de unge, som fik førtidspension, var primært unge med svære kognitive handicaps og skizofreni og bipolarlidelse. Før reformen i 2013 var den typiske førtidspensionist således ikke et ungt menneske med stress, men derimod en borger i den sidste del af sit arbejdsliv med svære, kroniske fysiske lidelser eller sygdomme, eller med en kombination af kroniske psykiske og fysiske sygdomme (Nørup 2014).

Målgruppen for førtidspensions- og fleksjobreformen var således både ældre og med en helt anden helbreds-situation, end politisk beskrevet forud for reformen (Nørup 2014, 2019; Ankestyrelsen.dk). Borgerne var andre ord både ældre og sygere end ventet, og dermed var deres potentielle arbejdsevne og mulighed for at udvikle arbejdsevnen også tilsvarende meget mindre end antaget.

Forskellen mellem den forventede målgruppe og den faktiske målgruppe er i sig selv en årsag til, at færre end forventet kommer i beskæftigelse, fordi borgerne viste sig at have et betydeligt dårligere udgangspunkt for at kunne udvikle en arbejdsevne, end man havde regnet med. Men derudover giver forskellen mellem den forventede målgruppe og den faktiske målgruppe også problemer i forhold til at implementere de aktive forløb i praksis. Da de borgere, der bliver tilkendt ressourceforløb og til dels jobafklaringsforløb, både er ældre og væsentligt mere begrænsede af deres sygdom end forventet, har udfordringen i praksis været at finde meningsfuldt indhold til forløbene.

Det har med andre ord været svært for jobcentrene at pege på aktiviteter, man forventede kunne forbedre borgerens arbejdsevne, eller på aktiviteter, som ikke allerede har været afprøvet flere gange i andre beskæftigelsesindsatser, borgeren har været tilknyttet. Resultatet har derfor været, at mange forløb ikke har noget indhold eller har lange periode, hvor borgeren slet ikke er tilknyttet en indsats (Jobindsats.dk; Mploy & Epinion 2016; Mploy 2018; Deloitte 2018).

Samfundsmæssige konsekvenser af reformen

Ser vi på førtidspensions- og fleksjobreformen i en større samfundsmæssig kontekst, så repræsenterer reformen en grundlæggende forandring af den økonomiske beskyttelse af kronisk syge og handicappede, der pga. deres helbred ikke er i stand til at arbejde. For det første indebærer reformen en betydelig *reduktion i den økonomiske ydelse*, en stor del af målgruppen modtager. En enlig førtidspensionist får således henholdsvis knap 19.000 kr. og 17.500 kr. om måneden før skat, mens den tilsvarende ydelse for borgere i ressourceforløb eller i jobafklaringsforløb er på kun ca. 11.000 kr. om måneden før skat (2019- niveau). Der er altså tale om en næsten halvering af ydelsen.

Samtidig er særligt ressourceforløbene i udgangspunktet langvarige forløb, der typisk strækker sig over flere år, med mulighed for forlængelse. Forløbene er derfor designede til, at borgerne skal klare sig for en meget lav økonomisk ydelse meget længe. Netop fordi forløbene er målrettet personer, der som minimum på tidspunktet for tilkendelsen af forløbet ikke er i stand til at arbejde pga. helbredsproblemer, har de borgere, der tilkendes ressourceforløb, meget lille reel chance for at finde lønnet arbejde og dermed forlade den prekære økonomiske situation (Nørup 2018, 2019).

Og lige præcis dette forhold, at borgeren ikke er i stand til at arbejde, var omdrejningspunktet for, at førtidspensionssystemet med den relativt generøse pensionsydelse i sin tid blev etableret. Ordningens oprindelige formål var at beskytte kronisk syge og handicappede borgere mod økonomisk fattigdom og dermed også sikre deres sociale muligheder. Når ydelsesniveauet sænkes så markant, som tilfældet de facto har været i reformen af førtidspensions- og fleksjobordningen, udgør det en væsentlig svækkelse af denne grundlæggende økonomiske beskyttelse af syge og handicappede borgere. Samtidig er ressourceforløbs-ydelsen i modsætning til førtidspensionen midlertidig, hvilket også medfører, at borgerens økonomiske situation bliver tilsvarende mere usikker.

De reducerede ydelser ufortalt, ender en del af de berørte borgere efter forløbets afslutning helt uden økonomisk indkomst. Reformen har således ikke alene medført en forringelse af de økonomiske ydelser, syge og handicappede borgere er berettigede til. Den har også medført, at nogle borgere helt mister muligheden for et økonomisk underhold. Dette er et helt grundlæggende brud med tanken om, at sikring af økonomisk underhold ved invaliditet er en medborgerskabssikret og universel rettighed, og som også afspejles i Grundlovens § 75, stk. 2, der netop forpligter staten til at forsørge dem, som ikke kan forsørge sig selv.

Ganske paradoksalt er konsekvensen af reformen en betydelig forværring af den sociale situation for en del af de berørte borgere. Reformen har således hverken fået store beskæftigelsesmæssige effekter eller øget den sociale inklusion af borgere med kroniske sygdomme eller handicaps. Tværtimod er reformen nærmere blevet en syltekrukke, der forlænger afklaringsperioden for de borgere, som er ude af stand til at arbejde pga. kroniske helbredsproblemer eller handicaps.

Referencer

Ankestyrelsen.dk: www.ankestyrelsen.dk

Deloitte (2018): *Evaluering af reform af førtidspension og fleksjob*

Jobindsats.dk: www.jobindsats.dk

Mploy (2018): *Landsdækkende brugerundersøgelse blandt borgere i målgruppen for reformen af førtidspension og fleksjob*

Mploy & Epinion (2016:) *Landsdækkende brugerundersøgelse blandt borgere i ressourceforløb*

Nørup, I (2014): *Arbejde og Sygdom – og om at være en del af fællesskabet. En kritik af forestillingen om arbejdsmarkedsdeltagelsens afgørende betydning for den sociale eksklusion af kronisk syge og handicappede*, Aalborg Universitetsforlag

Nørup, I. (2019): Sammensmeltning af social- og beskæftigelsespolitik: reformer af indsatsen for borgere på kanten af og uden for arbejdsmarkedet, i *Aktiv arbejdsmarkedspolitik før, nu og i fremtiden*, DJØFs forlag *forth coming*

Nørup, I. (2018): Social Marginalization and chronic illness: A critical analysis of the role of labour market exclusion. *Acta Sociologica*

Nørup, I. (2014): *Arbejde og Sygdom – og om at være en del af fællesskabet. En kritik af forestillingen om arbejdsmarkedsdeltagelsens afgørende betydning for den sociale eksklusion af kronisk syge og handicappede*. Aalborg Universitetsforlag.

Det er løgn, at det gavner dem i arbejde, hvis arbejdsløse lider mere

Af Pelle Dragsted, selvstændig skribent, tidl. MF for Enhedslisten

Højrefløjten tegner et billede af et samfund delt skarpt op mellem to statiske grupper: ydere og nydere. Men virkeligheden er, at vi alle skifter mellem de to grupper gennem livet, og derfor har ingen gavn af dårlige vilkår for 'nyderne', skriver klummeskribent Pelle Dragsted i dette debatindlæg

Reaktionen var helt forventelig. Efter at det nye politiske flertal opfyldte sit valgløfte og gav de fattigste børnefamilier et økonomisk løft, gik højrefløjten i offensiven i en nærmest identisk genopførsel af reaktionerne, efter Thorning-regeringen afskaffede de såkaldte fattigdomsydelser.

Cepos var hurtigt ude med én af deres legendarisk kreative tabeller, hvor de finder den gruppe af kontanthjælpsmodtagere – i dette tilfælde en enlig med to børn – som samlet set får mest udbetalt, og sammenligner denne gruppes indkomst med de lavestlønnede lønmodtagergrupper – på absolut mindsteløn. Cepos kunne konstatere, at indkomstforskellen *kun* var 3.000 kroner om måneden.

Tabellen blev hurtigt spredt af tænketankens politiske sekundanter fra højrefløjens partier, der konstaterede, at det var en hån mod de mennesker, der arbejdede, at der ikke var større forskel, og at *nu* kunne det ikke længere betale sig at arbejde.

Fra venstrefløjten blev der reageret lige så forudsigeligt – herunder fra nærværende klummeskribent – der stillede spørgsmål ved tallenes troværdighed – ligesom det blev diskuteret, hvorvidt 3.000 kroner om måneden var en stor eller lille forskel.

Det er fint, at der gås i rette med højrefløjens forsøg på at fremstille livet på kontanthjælp som en svir og deres ofte manipulerende omgang med tal og sammenligninger.

Men venstrefløjen bør samtidig passe på. For krigen om tallene foregår på højrefløjens banehalvdel. Den tager udgangspunkt i en præmis om, at det er uretfærdigt over for dem, der er i arbejde, hvis de arbejdsløse har det for godt.

Denne præmis giver kun mening, hvis man accepterer højrefløjens grundfortælling. Nemlig fortællingen om, at samfundet er delt op i to skarpt adskilte og statiske grupper: *Yderne*, der arbejder og betaler skat – og *nyderne*, der ikke gør.

Det er ud fra dette verdensbillede, at højrefløjen med et vist held kan appellere til brødnid og forargelse hos dem, der defineres som ydere, og udskamme 'nyderne', der nasser på førstnævntes slid.

Tryghed og frihed

Men virkeligheden er jo ikke sådan. Det grundlæggende princip i den nordiske velfærdsmodel er, at vi alle sammen gennem vores liv skifter mellem at være 'ydere' og 'nydere'. Mellem at bidrage til og trække på fællesskassen.

I vores barndom og ungdom trækker vi på fællesskabet – andre skatteydere betaler for vores daginstitution, skolegang, uddannelse og SU. Så kommer vi i arbejde og hopper dermed over i gruppen af ydere, hvor vi befinder os det meste af vores liv. Dog afbrudt af perioder med ledighed, sygdom eller barsel, hvor vi igen lader os forsørge af fællesskabet. Og når et langt arbejdsliv ender, tager vi igen en periode på fællesskabets regning.

For det store flertal af os, der lever af at sælge vores arbejdskraft (eller for den sags skyld er små selvstændige uden stor formue), er det en vanvittigt god model. For livet som lønmodtager eller selvstændig er grundlæggende usikkert.

Kapitalismen har som iboende træk, at konjunkturerne skifter. Opsving afløses af tilbageslag. Nogle gange landes der blødt, og kun få mister deres job. Andre gange er krisen omfattende, som i 2009 hvor hundredtusindvis mistede deres arbejde.

Livet er i det hele taget usikkert. Vi er alle sammen kun en alvorlig arbejdsskade eller et fald på cyklen fra at blive uarbejdsdygtige – midlertidigt eller permanent. Skiftet fra 'yder' til 'nyder' rammer med andre ord tilfældigt og uden nogen højere retfærdighed.

Derfor handler kampen for ordentlige ydelser ved ledighed og sygdom ikke bare om at hjælpe nogle fattige familier. Det handler om at hjælpe os selv. Om at beskytte os imod den vilkårlighed, der er en uomgængelig del af livet som lønmodtager i et kapitalistisk samfund. Og af livet som menneske i det hele taget.

Højrefløjen mener, at de viser respekt for de arbejdende danskere ved at øge indkomstskellet mellem mennesker i arbejde og mennesker, der p.t. befinder sig uden for arbejdsmarkedet. I virkeligheden gør de det modsatte.

De undergraver den tryghed og frihed, som det giver lønmodtagerne at vide, at en fyreseddel eller en sygemelding ikke medfører en økonomisk katastrofe.

*Indlægget er publiceret i serien Pelles position i Information den 19.9.2019
og gengives her med forfatterens og Informations tilladelse*

Slipper vi nu for dæmoniseringen af almennyttige boligområder?

Af Kirsten Windekilde, bestyrelsesmedlem, Socialpolitisk Forening Hovedstaden

I 1919 – altså for præcis 100 år siden – gik 27 almene boligforeninger sammen og dannede det, der nu er organisationen BL - Danmarks Almene Boliger. BL er interesse- og brancheorganisation for landets i dag ca. 530 almene boligorganisationer. Den almennyttige boligbevægelse er én af grenene i det stolte træ, som andelsbevægelsen i Danmark er – et af de vigtigste fundament i det danske velfærdssamfund.

Andelsbevægelsen har altid været en torn i øjet på liberalister, der jo abonnerer på forestillingen om, at det er den enkeltes personlige ansvar at forvalte sine muligheder bedst muligt – at "enhver er sin egen lykkes smed".

For liberalister betyder økonomisk frihed således, at alle konkurrerer på lige vilkår – og det gør bygherrer vel ikke, når de slutter sig sammen i Kooperationer ... ?

Med andre ord: Med Liberal Alliances Ole Birk Olesen som boligminister i den nu afdøde V-LA-K-regering var det forudsigeligt, at der ville ske et angreb på den almene boligbevægelse.

Socialdemokratiet og SF støttede det liberale frontalangreb på den almene boligbevægelse

Ved at kamuflere strategien som en "ghettoplan", med boligområderne betegnet som "hårde ghettoer" og "udsatte boligområder", var ikke kun Dansk Folkeparti og Venstre selvskrevne støtter. Også folketingsmedlemmerne fra det Konservative Folkeparti, Socialdemokratiet og SF stemte for L38, der ikke bare stigmatiserer de almene boliger, men legitimerer nedlæggelsen af op til 10.000 almene familieboliger inden 2030.

Der er over hele landet en stor mangel på lejeboliger til en rimelig husleje. Lige knapt 1.000.000 mennesker bor i dag i en almen bolig. Efterspørgslen på gode, relativt billige, almene boliger er stor og stigende.

Hvordan kunne socialdemokraterne i Folketinget stemme for en lovgivning, der så tydeligt er et liberalt frontalangreb på den almene boligbevægelse?

Når man spørger partimedlemmer siger de: *"Vi går ind for en blandet beboersammensætning med mindre arbejdsløshed i de udsatte boligområder!"* og *"I benægter vel ikke, at der er store problemer i Mjølnerparken og andre steder?"*.

Vil ghettoplanen løse de problemer, partierne siger, de vil have løst?

Det er rigtigt, at medierne i perioder har berettet om store udfordringer i nogle almene boligområder, særligt med bander og andre vrede unge mænd, der begår kriminalitet og i øvrigt mangler uddannelse og arbejde – Mjølnerparken, Tingbjerg, Taastrupgård, Vollsmose, Gjellerupparken ...

Men det betyder ikke, at de altovervejende sociale problemer, der notorisk er i nogle af boligområderne, vil forsvinde, fordi man river 60 % af de almene familieboliger ned i de områder. Det betyder kun, at liberalisterne har vundet en stor sejr.

Som Statens Byggeforskningsinstitut (SBI), Aalborg Universitet, har påpeget, er "ghettoplanen" *for stor en plan på et for lille vidensgrundlag*: Der er ingen dansk forskning vedrørende fysisk nedrivning og omdannelse af udsatte boligområder, og meget begrænset dansk erfaring. Og den internationale forskning og erfaring, der eksisterer på området, er ikke inddraget i *ghettoplanen*. Der er således for lidt fokus på konsekvenserne for såvel de udflyttede beboere som modtageområderne, i.e. de områder, der kommer til at modtage de udflyttede beboere. Den internationale erfaring og forskning på området indikerer f.eks.

- at der sker en ny koncentration (genkoncentration) i modtageområderne af de problematiske forhold i de fraflyttede områder
- at der er en negativ spill-over effekt på naboområderne til de fraflyttede områder, og
- at beboere i modtageområderne bliver utilfredse med områdets nye udvikling og beboersammensætning, og at de mest ressourcerstærke flytter fra området

På denne baggrund fremhæver SBI, at der – i forhold til omplaceringen fra de hårde ghettoområder og ufrivillig fraflytning – er behov for følgeforskning, som løbende kan belyse konsekvenserne af ghettoplanen, og give beslutningstagerne mulighed for at stoppe op og revidere planen. (Rikke Skovgaard Nielsen, Temamøde om udvikling af udsatte boligområder, 30.1.2019)

Ikke sorte huller, men store velfærdshuller i danmarkskortet

I SOC DOK nr. 1 fra november 2018 dokumenterede både Eva Smith og Peter Bundesen, i hver deres artikel, at talgrundlaget i såvel den daværende regerings strategi, *Ét Danmark uden parallelsamfund – Ingen ghettoer i 2030* fra 1.3.2018, som Udlændinge- og Integrationsministeriets *Medborgerskabsundersøgelse 2018*, som strategiens "statistikker" stammede fra, var omhyggeligt manipuleret. Eva Smith skrev bl.a. *"Tallene fra Udlændinge- og Integrationsministeriets egen undersøgelse synes udvalgt med henblik på at få skabt et billede af manglende integration og forståelse for danske værdier – man kunne imidlertid have valgt andre resultater af undersøgelsen og fået et ganske andet billede af indvandrernes forhold til danske værdier."* Peter Bundesen skrev bl.a.: *"... det [er] svært at se Lars Løkkes udtryk om "huller i danmarkskortet" som andet end endnu et retorisk bidrag til stigmatisering af de udsatte boligområder. Der er ikke tale om isolerede fæstninger, der skal*

erobres og nedbrydes. Derimod er der primært tale om udsatte områder, hvor det omgivende samfund har placeret deres fattige og ikke altid lige godt integrerede borgere.”

I marts 2019 offentliggjorde V-LA-K-regeringen så rapporten *Redegørelse over parallelsamfund*, der skulle bruges som vidensgrundlag for, hvor og hvordan man skulle sætte ind over for ”parallelsamfund”. Rapporten blev hurtigt imødegået af mangeårige boligforskere, bl.a. professor emeritus, sociolog og dr.med. Lars Iversen, lektor ved RUC Troels Schultz Larsen og professor ved Statens Byggeforskningsinstitut (SBI) ved AAU Hans Skifter Andersen. I debatten om rapporten gav de tre forskere hver især udtryk for, at *”der er ingen sammenhæng mellem de indikatorer, de måler med, og det, de ønsker at måle på. Set fra et forskningsmæssigt synspunkt er rapporten ret problematisk og kan egentlig ikke bruges til noget”, at ”rapportens konklusioner er baseret på antagelser og fordomme, der er i stærk modstrid med det, vi ved fra forskningen, om hvorfor vi har boligområder med mange indvandrere, og hvad det betyder for dem at bo der”* (Altinget 11.4.2019), og at *”rapporten ikke handler om huller i Danmarkskortet, men snarere om hul i hovedet”* (Altinget 23.4.2019).

Den daværende regerings insisteren på den fremmedfjendske retorik var imidlertid i sig selv et effektivt røgslør over betydelige uligheder i det danske samfund – at danmarkskortet over sociale udfordringer ser fuldstændig anderledes ud, når man ser bort fra menneskers etnicitet.

Hvem er det, der højst har fuldført en grundskoleuddannelse eller står uden for arbejdsmarkedet?

I en artikel i Altinget den 10.4.2019 gør BL’s adm. direktør Bent Madsen således opmærksom på, at helt andre steder på landkortet end storbyerne kommer i fokus, når man fjerner det første kriterium i definitionen af et ghettoområde: et boligområde, hvor andelen af indvandrere og efterkommere fra ikkevestlige lande overstiger 50 pct. (L38, § 61a, stk. 2):

”Vi får pludselig fokus på boligområder i mindre byer, på boligområder i dét, som undertiden omtales som Udkantsdanmark. ... Der er mange andre steder i den almene sektor i Danmark, hvor beboerne lider af de samme udfordringer som beboerne i de officielle ”ghettoer”. Vi har bare ikke været opmærksomme på det, fordi den hidtidige monitorering af ghettoområder jo er betinget af etnicitetskriteriet. Og vores foreløbige analyser af data giver blandt andet følgende indsigter i, hvor velfærdshullerne i danmarkskortet måske i virkeligheden befinder sig. Her er to eksempler:

I 23 (ud af 98) kommuner er andelen af almene beboere uden tilknytning til arbejdsmarkedet højere end 40 procent. Og det er ikke i storbyerne, skal jeg hilse og sige. De 23 kommuner er primært yderområder eller landkommuner. Og i Bornholm, Faaborg-Midtfyn, Langeland, Læsø, Samsø og Tønder kommuner overstiger andelen af almene beboere uden for arbejdsmarkedet endda 45 procent.

Den samme tendens gør sig gældende, når man ser på uddannelse. I 10 kommuner har over halvdelen af de 30-59-årige almene beboere højst en grundskoleuddannelse. Tre af disse kommuner er yderkommuner, syv af dem er landkommuner.”

Etniske danskere er hårdt ramt af social ulighed – og af ghettoplanens konsekvenser

Som det i hele forløbet har været tydeligt for både de lokale aktører – boligorganisationer og kommunalpolitikere – rundt omkring i Danmark, er det ikke mindst helt almindelige danskere og danske familier, som er ramt af det mismatch mellem bolig- og socialpolitikken, som de borgerlige regeringer har etableret op gennem 00’erne og 10’erne. Således refererer rådmand for sociale forhold og beskæftigelse i Aarhus Kommune, socialdemokraten Kristian Würth, til Næstehjælpernes landsdækkende protestaktion her i foråret, hvor frivillige plantede 64.500 hjerter i parker landet over, for at gøre opmærksom på de mange børn, der lever i fattigdom:

”Alt for mange svage børnefamilier kommer i klemme mellem stigende boligpriser og fattigdomsydelser. Børn fortjener lige muligheder i deres opvækst, og den brede forskning på området viser, at børn, som vokser op i fattigdom, tager en tung social arv med langt ind i voksenlivet.

Dette rammer ikke blot børnene selv, men også vores samfund som helhed. Børnefamilier med lave indkomster er dog ikke de eneste, som rammes af udviklingen.

Det samme gør andre lavindkomstgrupper, herunder enlige og socialt udsatte, som også er grupper, vi bør favne i vores bysamfund – i stedet for at ekskludere dem.”

Medinitiativtager til Næstehjælperne, Linda Villadsen, siger det endnu skarpere i et indlæg i Den Offentlige den 6.8.2019: *"Min mand fik 3 blodpropper i hjernen. Det forandrede meget. Der er en tid før og et efter efter blodpropperne. Selv om min mands indtægt er mindre og selvom min mand er så hårdt ramt efter blodpropperne, at han ikke længere kan arbejde, så er han stadig den fællesskabsorienterede og gode mand han altid har været. En bolig i almennyttige boligselskaber er vi dog udelukket fra. Ikke fordi vi er kriminelle, begår hærværk eller generer andre beboere, men fordi min mand blev syg. ...*

Vi er mange, der bliver ramt af reglerne og ja – da sygdom ramte os som familie, vidste vi godt, at vi ville stå med en række udfordringer der skulle løses, men ikke at en af dem ville blive, at vi i lovens forstand ville blive betragtet som 2. rangsborgere. I værste fald kan vi nu blive tvunget til, at jeg må opsiges mit job og vi må flytte til en ny landsdel, hvis vi vil blive sammen.

Før blodpropperne var vi begge aktive på arbejdsmarkedet. Vi udførte frivilligt arbejde og betalte vores regninger til tiden. Forskellige former for fællesskaber betød meget for os, og uden at prale tør jeg godt sige, at der ikke var noget i vejen med vores menneskelige værdier eller moralske kompas.

Efter min mands blodpropper blev meget forandret. Det medførte tab af arbejdsidentitet, vores kærlighed til hinanden skulle tilpasses vores nye livssituation og min mand skulle finde – og leder stadig – efter en måde at leve livet på med hjerneskadetræthed og en krop, der for altid vil have en stærkt nedsat funktion. ...

Selvom meget er forandret, er mange ting stadig de samme. Vores livsværdier og det moralske kompas, vi altid har forsøgt at leve efter, er stadig det samme. Vi betaler stadig vores regninger til tiden. Jeg går på arbejde og min mand passer den træning, der er så vigtig for at han fortsat kan klare små daglige opgaver i hjemmet.

Fællesskaber er stadig vigtige for os, og vi vil da mene, at vi som mennesker er et aktiv for enhver boligforening.

Så simpelt er det bare ikke. Før blodpropperne var vi velkomne. Efter blodpropperne udgør vores familie en trussel for nogle boligafdelinger. Med os som beboere er der risiko for at komme på ghettolisten og risiko for, at en afdeling må rive gode familieboliger ned. Vi er ikke et længere et aktiv, men en trussel, og vi er derfor ikke længere velkomne som lejere."

Pludselig er DF på banen i debatten

I november 2018 reflekterede Jens Elmelund, adm. direktør i KAB, over forløbet op til vedtagelsen af L38: *"Jeg er desværre blevet overrasket over, at der ikke fra politisk side er blevet lyttet til fagkundskaben. Samtlige folk med indsigt i den her branche – forskere, specialister, tænketanke, borgmestre og interne eksperter – har været fremme og sige, at det er den forkerte medicin, I ordinerer. Den er for dyr og rammer forkert i forhold til at løse problemerne."* (kab-bolig.dk/nyheder/2018-11-23)

Måske er det siden da gået op for DF, at også en del af partiets kernevælgere er blevet ramt af den politik på både bolig- og socialområdet, som partiet alene havde tiltænkt "de fremmede"? I hvert fald er det overraskende at støde på et interview med DF's Peter Skaarup, som i BL's Beboerbladet den 28.5.2019 foreslår, at der samles erfaringer fra nedlæggelsen af mange tusinder almene familieboliger i de 15 såkaldt hårde ghettoer, inden der nedlægges boliger i andre områder ...

I interviewet siger han bl.a.: *"Det bliver spændende at følge, hvad der kommer ud af den plan, vi fik vedtaget sidste år. Forhåbentlig vil de ting, der sættes i gang, løse nogle af problemerne i de hårde ghettoer. Men vi må også holde øje med, om det eventuelt medfører andre problemer. Hvis det bare spreder sociale og kriminalitetsproblemer til andre boligområder eller giver problemer med mangel på familieboliger, kan det ikke nytte, at vi bare lukker øjnene for det og nedlægger flere boliger andre steder. Nu er planen med de 15 områder vedtaget og sat i gang. Lad os over en årrække følge forandringerne og evaluere virkningerne, inden andre boligområder også skal nedlægges almene familieboliger."*

Man skulle faktisk tro, at DF havde lyttet til SBI's anbefalinger om følgeforskning til ghettoplanen.

Magtfulde narrativer – ord skaber virkelighed

BL's Fagbladet Boligen konstaterer i en artikel den 29.4.2019, at de lister over såkaldte ghettoområder, som skiftende regeringer siden 2009 har udgivet, i høj grad har virket som en offentlig gabestok, til skade for ikke mindst beboerne i de pågældende boligområder. Ifølge en undersøgelse, Fagbladet har fået foretaget, overvejer således 75 % af beboerne jævnligt at flytte fra området på grund af ghettostemplet, mens mindre end

5 % af dem, der bor uden for områderne, ville sige ja, hvis de blev tilbudt en lejlighed i et område med ghetto-stempel.

Fagbladet påpeger, at der som konsekvens af ghettopakken 2018 nu ikke længere kun er "ghettoer", men også "hårde ghettoer". Og hvor der i 2017 var 22 såkaldte ghettoer, er der nu 29 efter V-LA-K-regeringens kunstgreb på kriterierne. Det er sket, på trods af at udviklingen i de pågældende områder har været positiv på næsten alle parametre: Trygheden er generelt stigende, kriminaliteten er faldende, stadig flere unge fra udsatte områder uddanner sig m.m.m.

Udviklingen er altså i flere år gået den rigtige vej. Alligevel skrives der stadig mere om ghettoer. I 1988 var der ifølge en søgning i Infomedias Mediearkiv 12 artikler, som indeholdt ordet "ghetto". I 2018 var det tal vokset til 17.382.

Forfatteren Morten Pape, der er født i 1986, debuterede i 2015 med den selvbiografiske roman *Planen* om sin opvækst i Urbanplanen på Amager. I maj 2018 fortalte han til Mellemfolkeligt Samvirke:

"Lige så længe jeg kan huske, har jeg vidst, at Urbanplanen, hvor jeg voksede op, var det, som folk kaldte en ghetto. Fx gennem øgenavne. Det blev kaldt Turbanplanen. Og når jeg spillede på udebane med mit fodboldhold, så blev det nævnt, at vi var holdet fra ghettoen.

Vi vidste godt, at vi gik på en skole, der var lidt en læremæssig losseplads – hvor alle de slemme elever endte, når andre gav op. Vi vidste godt, at vi var dårligt selskab. Vi var dem, de andre ikke må lege med.

Du ser dig selv i et negativt lys. Det er ikke motiverende. Når du kommer fra et område, hvor der ikke er så mange forbilleder – eller akademiske eller kulturelle stimuli – så er det oftest molotovcocktailen eller fuck-fingeren, man vender sig til.

Det skabte en vrede i mig. Jeg var en del af "familiens sorte får", fordi vi boede i Urbanplanen. Vi blev set ned på, og det gjorde mig enormt vred. Det gjorde også, at jeg følte, at jeg var en del af et vredesfælleskab. Vreden og hadet mod andre er enormt stærkt."

Og den følelse er der grund til at tage alvorligt, for ordene i debatten har en tydelig indvirkning på adfærden hos de mennesker, der bor i boligområderne.

"Der findes mange social-psykologiske undersøgelser, der viser, at folk tilpasser sig omverdenens forventninger." sagde Lars Holmberg til Mellemfolkeligt Samvirke i april 2018. Lars Holmberg er lektor ved juridisk fakultet på Københavns Universitet og forsker bl.a. i forebyggelse af unges risikoadfærd. "Det er det, man kalder Rosenthal-effekten. Man tilpasser sig de forventninger, som man bevidst eller ubevidst føler bliver rettet mod en."

Derfor bør også politikere være bevidste om at tale om de udsatte boligområder på en anden måde, som ikke fastholder det negative image. Det siger bl.a. Frederik Preisler, der er kreativ direktør i reklamebureauet Mensch til Fagbladet Boligen den 2.5.2019. Frederik Preisler har i mange år beskæftiget sig med den almene boligsektor. *"Ved at definere ghettoen tegner man et klart billede, som smitter af på hele den almene boligsektor",* siger han og tilføjer, at han mener, der er tale om en direkte negativ kampagne imod de udsatte boligområder.

"Det er ret sindssygt. Omkring en million folk bor i de almene boligområder, og selvom kun nogle få områder er på ghettolisten, så rammes de alle under ét af de dårlige historier, for ingen kan jo huske, hvem der står på ghettolisten."

Før valget spurgte Fagbladet Boligen daværende boligminister Ole Birk Olesen, om han er bevidst om, at begreberne ghetto og parallelsamfund kan stigmatisere og fastholde et negativt image i boligområderne. Ole Birk Olesen er journalist med en fortid på bl.a. Ekstra Bladet, og kender således udmærket ordenes magt. I en e-mail svarede han fagbladet:

"Lovgivningen har siden 2010 identificeret de mest udsatte boligområder som ghettoområder. Det er efter min mening en sigende betegnelse for, at vi har at gøre med et isoleret boligområde, som adskiller sig markant fra resten af samfundet. At vi måler på ghettokriterierne hvert år betyder også, at vi kan følge udviklingen i de almene boligområder og se, om indsatserne virker. Målet med aftalerne om bekæmpelse af parallelsamfund er, at der ikke skal være nogen ghettoer i Danmark 2030, og vi mener, at vi skal tage fat ved roden og afskaffe de reelle problemer i samfundet i stedet for at afskaffe en retvisende betegnelse."

Nogenlunde samtidigt udtalte Socialdemokratiets daværende boligordfører Kaare Dybvad, at han var ”*uenig i, at der ikke er nogen i Danmark, der bevidst søger en afsondring fra resten af samfundet. Det mener jeg helt klart, at der er.*” (Altinget 11.4.2019)

Kort efter udnævnelsen til boligminister erklærede Kaare Dybvad, at han ikke længere vil bruge ordet ”ghetto”. (Altinget 18.8.2019)

Forståelsespapirets tekster om internationale forpligtelser er tynde og uforpligtende

Af Knud Vilby, forfatter, journalist, foredragsholder

Dansk politik har fået ny retning og perspektiv. Med forståelsesaftalen mellem regeringen og støttepartierne er der skabt både håb og tro på en mere bæredygtig og grøn dansk udvikling præget af kamp for større lighed.

Det er intet mindre end befriende. Også selv om det bliver svært at få økonomien til at stemme, og at nå klimamålsætningerne.

Danmark væk fra verden

Når det er sagt, må det imidlertid være på sin plads at opfordre til debat om de temaer, der står svagt i det 18 sider lange forståelsespapir. Det fortæller, hvad fire partier gensidigt kunne enes om. Men det vidner derfor også om, hvordan det politiske Danmark på en række områder har rykket sig de sidste knapt tyve år. Og det har især rykket sig tilbage og væk fra verden.

Tilbagetrækningen gælder ikke mindst i spørgsmålet om, hvilken international rolle Danmark kan eller bør spille.

”Vi skal løfte et ansvar for verden”, står der i indledningen, som også understreger, at ”Danmark skal påtage sig det internationale lederskab for den grønne omstilling”. Og at Danmark skal være et land, ”der hjælper mennesker i nød og står vagt om internationale konventioner”.

Godt nok, men der er ikke meget konkret at have de fine ord i.

FN er kun nævnt en eneste gang på de 18 sider og alene med en bisætning om, at Danmark vil arbejde aktivt for FN’s verdensmål. Intet om Danmarks øvrige indsats for FN’s rolle i verden. Meget lidt om internationalt klimasamarbejde og bistand til klimaindsatser i verdens fattigste lande. Meget lidt konkret om indsatsen for at hindre fremtidens flygtninge- og migrationskriser via international bistand og samarbejde.

Verdens helt store udfordringer omkring klima og migration (tæt forbundne fordi klimaændringerne vil øge migration og flugt) kræver et gigantisk løft til det internationale samarbejde, og en vilje blandt de rige lande til at gøre en langt større indsats i forhold til de fattige.

Det er rigtig godt, hvis Danmark kan leve op til Paris-aftalen og blive en art rollemodel for grøn omstilling i verden. Men det er ikke tilstrækkeligt. Den internationale indsats skal også have et vældigt løft.

Brudte løfter

Endnu for ti år siden, da vi havde klimakonference (COP15) i Danmark, lovede statsminister Lars Løkke Rasmussen, at der skulle skaffes milliarder i ekstra økonomiske midler til at bistå fattige lande med i deres klimaindsats. Og det skulle være såkaldte additionelle midler, som ikke førte til beskæringer i andre midler til økonomisk internationalt samarbejde.

År senere, da Lars Løkke igen var blevet statsminister efter Helle Thorning, understregede og lovede han, at selv om hans regering (igen) skar ned på udviklingsbistanden, ville der være flere penge til Afrika. For han erkendte, at Afrika-indsatsen også er vigtig for vores egen fremtid.

Ingen af løfterne blev holdt. Det viste sig stort set at være indholdsløs retorik, eller det der er værre. Men løfterne blev givet, fordi der på den retoriske plan var en erkendelse af, at de gigantiske nutids- og fremtidsudfordringer ikke kan løses uden en stærkere indsats fra rige lande som vores.

En gratis omgang retorik

Tilbage til den aktuelle forståelsesaftale mellem de fire partier: Der står, at der skal vedtages en ny udviklingspolitisk strategi, "hvor øget klimaindsats står centralt", men ikke et ord om det økonomiske niveau. Bevillingerne til internationale civile indsatser er i dag på omkring halvdelen af det niveau, de lå på for tyve år siden (målt i forhold til Danmarks BNI). Men der er ikke bare antydningen af planer om et løft. Og som nævnt er der ikke et ord om FN's rolle og betydning.

Og så det med Afrika. Alle ved, at det også er afgørende for Europa at få en mere bæredygtig udvikling i Afrika med mere beskæftigelse og et mindre befolkningsoverskud. De fire partier er i forståelsespapiret enige om, at EU's næste budget skal give et historisk løft for Afrika. Men det er svært at læse aftalen på anden måde, end at man henviser til EU, der hvor man ikke er parat til at sikre en dansk finansiering.

Det er ikke Danmark, der viser vejen i EU. Det er Danmark, der henviser ubehagelige og kostbare prioriteringer til EU. Det er gratis.

Den "gamle" danske tænkning, som også omfattede en meget stor del af det borgerlige Danmark, var en tænkning, der understregede, at Danmark som et lille rigt og velfungerende land har en særlig rolle og et særligt ansvar i verden, både økonomisk, politisk og diplomatisk. Det var også nogle egoistiske bagtanker, og det er fair nok. Høj international status kan give eksportindtægter. Men det var samtidig tænkning præget af en international vision og tro på en dansk mission, som vi var parate til at ofre noget for. Også uden for landets grænser.

Ny tænkning retter sig indad

Den "nye" tænkning retter sig langt mere indad. Vi skal gøre Danmark til et foregangsland og en rollemodel, ikke mindst klimamæssigt. Og det kan resten af verden så tage ved lære af, alt efter økonomi og muligheder. Og det skal også nok gavne danske eksport.

EU skal så booste bistand og det internationale økonomiske samarbejde. Når vi nu ikke selv vil.

Indadvendtheden fremgår af klimaafsnittet trods nogle pæne internationale ord. De fremgår i høj grad også af udlændingeafsnittet. Vi skal hjælpe mere og flere. Tak for det. Men især med henvisning til EU. Ingen antydning af, hvad Danmark selv vil give ekstra til udvikling eller til nærområder, for at give migranter og flygtninge mulighed for at undgå flugt.

Og trods et rekordantal flygtninge og internt fordrevne i verden (70 millioner), kun et upræcist tilsagn om accept af et ukendt og sikkert beskeden antal kvoteflygtninge næste år, og en symbolsk håndfuld i år. Ellers fortsat lukkede grænser.

Jeg er helt med på, at forståelsesaftalen mellem de fire partier ikke er en regeringsaftale. Hvert parti har lov til at kæmpe videre for sine mærkesager og prioriteter. Men det er sigende for den politiske udvikling i Danmark, at teksterne om internationale forpligtelser er så tynde og uforpligtende, når de fire mest progressive partier (Undskyld til Alternativet) skal finde en fælles platform.

Jeg er glad for den nye regering, men jeg kunne have været langt gladere. Jeg håber, at et langt mere forpligtende internationalt samarbejde kan bygges ovenpå.

Artiklen er oprindelig bragt på Altinget den 14. juli 2019, og bringes her med Knud Vilbys tilladelse

2.10.2019: Nyt om borgerforslaget vedr. børnene på Sjælsmark

Kl. 13.44: Som medunderskriver på borgerforslaget om at børnene på Sjælsmark og andre udrejsecentre skal have helt andre og bedre vilkår samt tildeles midlertidig opholdstilladelse senest 18 måneder efter endeligt afslag fik jeg omsider i dag en – straks – opløftende besked i min indbakke:

"Borgerforslaget "Afviste asylbørn skal tildeles bedre vilkår i hjem- og udrejsecentre og midlertidig opholdstilladelse senest 18 mdr. efter endeligt afslag." er fremsat i Folketinget som et beslutningsforslag. Du kan se beslutningsforslaget på Folketingets hjemmeside [her](#).

Med venlig hilsen

Folketingets Administration"

Kl. 13.47: Under denne besked var gengivet det borgerforslag, jeg i sin tid skrev under på – det var i marts måned, altså for mere end ½ år siden. Jeg tænkte, at det nok ikke samtidig var ordlyden af det fremsatte beslutningsforslag, og klikkede på [her](#). Det gav resultatet:

B 2

Kl. 13.48: Det blev jeg jo ikke meget klogere af, så jeg klikkede på B 2 og fik denne besked:

Dokumenter > Samling 2019-20 beslutningsforslag > B 2

B 2 Forslag til folketingsbeslutning om at afviste asylbørn skal tildeles bedre vilkår i hjem- og udrejsecentre og midlertidig opholdstilladelse senest 18 måneder efter endeligt afslag (borgerforslag).

Af: Peter Skaarup (DF), Sofie Carsten Nielsen (RV), Karsten Hønge (SF), Pernille Skipper (EL), Mai Mercado (KF), Rasmus Nordqvist (ALT), Pernille Vermund (NB), Ole Birk Olesen (LA) og Aaja Chemnitz Larsen (IA)

Udvalg: Udlændinge- og Integrationsudvalget

Samling: 2019-20

Status: Fremsat

Tidsplan:

Fremsat 02-10-2019

Planlagt 1. behandling 08-11-2019 [**HOV! medio oktober er datoen for 1. behandlingen ændret til 05-11-2019**]

Kl. 13.51: Jeg var - mildest talt - målløs over opstillingen af forslagsstillere!

I ft-hjemmesidens venstre margen var der en standardmulighed for at klikke på emnet: Beslutningsforslag som fremsat. Jeg klikkede. Og under teksten til det fremsatte beslutningsforslag stod denne forklaring, der – **ca. kl. 13.56** – satte alt på plads:

" ... Om fremsættelsen i Folketinget:

Forslagsstillerne i Folketinget bemærker, at der er tale om et borgerforslag, som inden for den fastsatte frist har opnået det antal støttetilkendegivelser fra borgere, som kræves for at få forslaget fremsat og behandlet som beslutningsforslag i Folketinget.

Borgerforslaget er oprindelig indgivet af Tone Henriette Olaf Nielsen, København, som hovedstiller med Michala Clante Bendixen, København, Knud Klarskov Vilby, Tårnby, Kjeld Christian Festersen Holm, Aarhus, Anne Lise Marstrand-Jørgensen, København, Shaka Loveless Grøn, København, Kirsten Thorup, København, Bjørn Erik Elmquist, Rudersdal, Ghita Nørby, Rudersdal, og Jon Bjarke Kiellberg, København, som medstillere.

Forslagsstillernes fremsættelse af forslaget for Folketinget er alene udtryk for, at forslagsstillerne på vegne af de partier, som støtter borgerforslagsordningen, påtager sig at opfylde en nødvendig betingelse for, at borgerforslaget kan blive behandlet i Folketinget i overensstemmelse med intentionerne bag ordningen for borgerforslag.

Fremsættelsen kan således ikke tages som udtryk for, at forslagsstillerne nødvendigvis støtter forslagets indhold."

Vi putter stadig folk i kasser

Af Dragan Jovanovic, El-Installatør, BA i historie og dansk, KU

Henrik Pontoppidans novelle, Naadsensbrød fra 1887, skildrer noget generelt om synet på de fattige og deres plads i samfundet, i den tid hvor historien udspiller sig. Fortællingen skildrer også noget helt konkret, nemlig den hændelse, at en fattig kvinde, Stine Bødgers, tvinges fra sit hjem og på det *nyopførte fattig- eller arbejds*hus, der i folkemunde kaldes *kassen* eller *anstalten*.

Før dette var det almindeligt at fattige folk blev stuvet sammen på *gamle, smudsige og stinkende Sogne-Fattiggaarde*, hvor de levede som de nu kunne, efter *eget forgodtbefindende*. Men nu har man forskønnet denne institution, så den mest af alt minder om en smart (nyttig) kombination af kirke og industri. De ufrivilligt indsatte bliver både fjernet fra landsbybilledet og sat i fornuftigt arbejde på en og samme tid. De producerer sivmætter og kurve dagen lang, mod logi og kost bestående af blandt andet tørt (naadsens)brød og duften af *Inspektørens Bøf*, hvidt og brunt vand (fortyndet mælk og øl) i dette *barmhjertighedsasyl*.

Kongen, der i 1880'erne nok stadig forsøger at udtrykke en eller anden, gennem embedet, tættere forbindelse til vorherre end almindelige mennesker, er således den nærmeste til at lægge sine *Navnetræk funklende i guld paa blaa Grund over indgangsdøren* til dette halv-himmerige, hvor *evigheden* allerede er *begyndt*, og bygge og smykke det som en slags *kirke med store, højtidelige Rum*. Dog afsløres det alligevel nok i arkitekturen at *lemmerne der sidder her række-vis under Vinduerne* i virkeligheden er en slags indsatte straffefanger i tvangs-arbejde: forbigående fremmede vil nemlig *sikkert ikke anslaa det til mindre end et kgl. Tugthus el. lign*, omringet af *det jernbespirede plankeværk*. Til et sådan himmerige hører der sig også en *Gud-Fader-Skikkelse*, og denne findes i stedets inspektør. Med en *gammel Underofficers hele fugtige Majestæt og upaavirkelige Koldblodighed* hersker han almægtigt og frygtindgydende over de indsatte. Både *gamle og skørhovede*, de *genstridigste Gemytter og urimeligste Særlinge* gøres føjelige og mekaniske på fjorten dage.

Naadsensbrød handler om tvang. Om hvordan mennesker, som ufrivilligt er havnet i en uheldig livssituation, bliver gjort identitetsløse og gemt væk fordi de er uønskede. Hvordan de bliver straffet for ikke at kunne klare sig selv, om så de ville. Ret beset handler novellen kun om Stine Bødgers, men der bor mange andre *lemmer* på *kassen*, og der er flere af den slags *forbilledlige* anstalter rundt *omkring i hele Herredet*. Stine havde været en *skikkelig og stræbsom Kone*, der efter sin mands (bødgers) død havde *ernæret sig selv og mange Børn* ved at arbejde hårdt i marken. Men nu var hun blevet en fattig og drikkædlig indsidder pga. et uheld hvor *hun forgangen Høst kvæstede sin Haand i et Dampårskeværk*.

Et menneske i samme situation som Stine har i dag heldigvis flere gode muligheder for at få hjælp og støtte. Det koster samfundet penge, men det er bare ikke til at leve med at forestille sig, at et menneske skulle gå til grunde som følge af nogle omstændigheder, hun ikke har kontrol over.

Problemet er i dag stadig, at den holdning er udbredt, at man selv er skyld i at være fattig, svag eller på anden måde uheldigt stillet. Det forstærker problemet, at mange ikke kan gennemskue, at der findes en oprindelig historie bag den kronologi af tilfældige eller bevidste generaliseringer og forsimplede forestillinger, der lag på lag vokser sig til en myte om folk, der bor et bestemt sted eller tilhører en bestemt samfundsgruppe.

Og desværre reproducerer myten sig selv. De mennesker der puttes i 'kassen' stigmatiseres så hårdt, at det forringer enhver chance for at modbevise myten eller kæmpe sig ud af en uønsket og ofte uforkyndt situation, for at skabe sig en ny og bedre fremtid. Også på det punkt har intet ændret sig afgørende i dag.

Pontoppidan skriver om det på en måde, så det er svært ikke at få medlidenhed med Stine når man hører hendes historie - og genlyden af hendes skrig, der overdøver ens indre stemme og skærer i hjertet, når man læser Naadsensbrød:

"da man hin Eftermiddag kom for at afhente hende, og den enspændige Fjællevojn, der var tilsagt til at foretage Flytningen, holdt udenfor hendes Dør, var hun paa ingen Maade at formaa til at følge; og da man vilde bruge Magt, satte hun sig til Modværge med en saadan lidenskab, at hendes Skrig kaldte Folk til overalt fra Byen. [...] Der er intet Maal for, hvor hun Skreg. Det var et Skrig, der syntes at maatte naa ud til Verdens Ende og helt ind i Himmels Riger [...] Det var bare Stine Bødgers, der kom på Kassen"

Naadsensbrød

Af Henrik Pontoppidan, fra novellesamlingen Fra Hytterne 1887

Der stod en Eftermiddag et stort Spektakkel omme i Smøgen bag Gadekjæret, hvor fire-fem sorte Indsidder-Rønner ligger sammenbyltede under Skolebakken.

Anledningen var vægtig nok; det var Stine Bødkers, der skulde paa "Kassen".

Dette er den folkelige Betegnelse for Herredets store, nyopførte Fattig- eller Arbejdshus, der er hele Egnens Stolthed og Pryd. Nu skal man i Sandhed ogsaa kun vanskeligt kunne tænke sig noget mere fjærnt fra disse gamle, smudsige og stinkende Sogne-Fattiggaarde, hvor man i sin Tid stuede Folk sammen paa maa og faa og lod dem leve efter Forgodtbefindende. Helt kongeligt ligger dette paa Toppen af en kratbevokset Banke ud mod Fjorden – muret i rødt og graat, med Spir paa Gavlene og Majestætens Navnechiffer funkende i Guld paa blaa Grund over Indgangsdøren.

Fremmede, der kommer forbi paa Vejen, vil sikkert ikke anslaa det til mindre end et Ting- og Arresthus, et kgl. Tugthus el. lign.; og mere end én besindig Mand, der træder inden for det jærnbespigrede Plankeværk og betragter de mægtige Trappegange, Varmeapparaterne og de dekorerede Lofter, ryster betænkelig paa Hovedet og ymter om Overdrivelse.

Det skulde da netop være, at han kom op i en af de store Sale, hvor Lemmerne sidder rækkevis paa smaa Halmsæder under Vinduerne og fletter Sivmaatter og binder Kurve – Mændene og Fruentimmerne hver i sin Fløj. Der er altid noget eget uhyggeligt ved Synet af en saadan Forsamling af gamle, livstrætte Mennesker, hvem Tilværelsen intet længere har at byde – især, hvor Livets lange Kummer har sat saa dybe Mærker af Tilintetgjørelse som blandt disse.

Det er de udslidte Kræfter, de forkomne Existenser fra Herredets Hytter og Huler, der samles her inde imellem disse Mure, naar Haanden bliver for svag og Ryggen for kroget til længere at bære Livets Byrde. De sidder nu her, ens i Dragt, med pletfrit Linned, og saa kæmmende og renvaskede, som de næppe nogen Sinde har tænkt at skulle blive det i denne Verden – men tillige saa stille og underlig eftertænksomme, som var virkelig ogsaa allerede Evigheden begyndt for dem her i disse store, højtidelige Rum, hvor Lyset falder ind som med en overjordisk Glans, mens hver mindste Hosten og Harken giver Genlyd under de høje Lofter som i en Kirke.

Tavse og andægtige flytter de deres stive, krogede Fingre i det uvante Arbejde, fæster Simen i Halmen, knytter paa og trækker til, Time ud og Time ind med samme mekaniske Regelmæssighed som Uret i dettes evige Perpendikelvandring henne i Krogen – kun nu og da skræmmet op ved Lyden af Inspektørens knirkende Morgensko, naar han nærmer sig op ad Trapperne. Der gaar da et ængsteligt Sæt ned gennem Rækkerne. Og idet hans store Gud-Fader Skikkelse viser sig i Døren, dukker alle de gamle Hoveder dybere ned over Maatterne.

Den eneste oplivende Afvexling i denne lange Dags Ensformighed er Madklokkens Klemten. Saa snart denne lyder, rejser alle sig op fra Sæderne, børster omhyggeligt Halmstumperne fra Skjødets ned i den reglementsmaessige lille Bunke paa Gulvet og begiver sig ud paa Trappegangen, hvor en Opsynsmand ordner dem i Rækker paa to og to. Ved et givet Tegn afmarscherer de derpaa ned til Køkkenlemmen, hvorfra de lidt efter stiger op med en Krukke forsigtig mellem Hænderne og Trækkene ligesom optøede af den varme, liflige Damp, der staar dem op om Næserne.

Om Morgenens er det en halv Pot kogt, opspædt Vand – Øl kalder de det her – og et Kvartpund tørt Rugbrød, hvilket sidste de ihærdigt og begjærligt sutter i sig med de tandløse Gummer, idet de flittigt bløder det i Vandet. Til Middag er det Vælling og en Sild, eller grøn Søbekaal med Roer og Kartofler – samt Duften af Inspektørens Bøf, naar de paa deres Krukke-Marsch stjæler sig til et Øjeblik at standse ud for Døren til det private Køkken. Flæsken serveres til Middagensmaalet sammen med endnu en Skive tørt Rugbrød og en halv Krukke Mælkevand, hvorpaa Opsynet gjør en Ronde gennem Stuerne for at paase, at intet unødigt bortspildes eller overflødigt forpattes.

Overhovedet gaar alt for sig med en Præcision og Orden, der maa kaldes mønsterværdig. Fra Lemmerne om Morgenens Klokken fire purres op af Sengene og indtil den reglementerede Aftenmønstring, hvor blandt andet Dagsarbejdet udmaales og bedømmes, hersker der en Punktlighed og Disciplin, der ikke kan være bedre paa nogen Kaserne.

Man forbavses over den – man kunde næsten sig unaturlige – Adræthed, hvormed disse gamle, skjørhovede Mennesker overalt og ved enhver Lejlighed véd at finde deres Pladser og kjende deres Pligter. Selv de gjenstridigste Gemytter og urimeligste Særlinge – og hvor findes de oftere end blandt skrøbelige gamle! – slibes i Løbet af mindre end fjorten Dage til de villigste og føjeligste Led i Mekanismen og præsenterer sig strax paa den første Udgangsdag for Verden med dette uigjengivelige Fællespræg af slunken og renvasket Tamhed, der karakteriserer dem alle fuldt saa vel som selve den graa Vadmels-Uniform.

Nu maa det sikkert ogsaa af alle erkjendes, at man i den nuværende Inspektør har fundet en Mand, der i en sjælden Grad er som skabt til den Stilling, han er sat til at beklæde.

Stor og værdig, saa selv Gulvene skjælver under hans Trin, – med en gammel Underofficers hele fugtige Majestæt og upaavirkelige Koldblodighed fører han Styret i fast og kyndig Haand. Rolig og med en Holdning, som kunde han have slugt et Spanskrør eller i det mindste havde et saadant skjult under sin tæt tilknappede Frakke, vandrer han daglig sine Rundture op igjennem Trapperne og hen igjennem Salene for med sin enestaaende Evne til at opdage hver mindste Uregelmæssighed eller ringeste Forsømmelse at udøve Anstaltens reglements-mæssige Justits.

Til den Ende findes nede i Kjælderen en Række smaa, mørke, vel aflaasede Rum – "Brummerne" kaldet – hvor Synderne sættes ind til en Træbrix, en Halmsæk og et nyt Testamente for dér et Par Dages Tid i Ro at overveje og angre deres Brøde ... en Straf, for hvilken Inspektøren som gammel Militær har en naturlig Forkjærlighed, og til hvilken han af egen krænkelse endnu følger Afknapning paa Mad-Rationerne til Fordel for sin snart helt navnkundige Præmieso "Gine".

Det kan nu efter alt dette ikke forbavse, at denne Anstalt fra alle Sider berømmes som en virkelig Mønsteranstalt, der paa samme Gang er Herredet til Ære og økonomisk for Sognekasserne. Det er ingen Overdrivelse, naar Inspektøren med Selvfølelse betror den fremmede, som han forekommende viser rundt i den vidtløftige Bygning, hvorledes dennes Indretning og hele exemplariske Levevis har dannet Forbilledet for baade et og to lignende Barmhjertighedsasylers i de nærmeste Herreder. Ja, hele Landet over ligger der Brødre og Søstre, der næppe i noget Punkt staar væsentlig tilbage, men Træk for Træk viser Oprindelsens inderlige Fællesskab – lige til dette med Majestæten Navnechiffer som et betryggende Segl over Indgangsdøren.

Besynderlig nok synes imidlertid Herredets Fattigfolk slet ikke at sætte Pris paa dette Palads, hvormed man saa rundhaandet har betænkt deres gamle Dage. Det er endda næppe for meget sagt, at dets blotte Nævnelse kan faa selv den stærkeste Pundtærsker til at blegne.

Sandsynligvis havde heller ikke Stine Bødkers forstaaet tilstrækkelig at skatte dets sindrige Ventileringssystem og smukke arkitektoniske Linjer. I alle Fald: da man hin omtalte Eftermiddag kom for at afhente hende, og den enspændige Fjælle-vogn, der var tilsagt til at foretage Flytningen, holdt uden for hendes Dør, var hun paa ingen Maade at formaa til at følge, og da de vilde bruge Magt, satte hun sig til Modværge med en saadan Lidenskab, at hendes Skrig kaldte Folk til overalt fra Byen.

Der blev et frygteligt Røre. Den halve Smøge stod tilsidst fuld af alle Slags tililende; og igjennem Tilraab, Latter, Hundegøen og de netop hjemslupne Skolebørns Jubel hørtes Stine inde fra sin Stue at skjælde, bande og skrige, saadan som kun en drukken og splittergal Kjælling har Vejr til det.

En brøstfældig Slagbænk, en ormegnavet Kiste og forskelligt gammelt Smaaskrammel – hendes hele Bohave – havde man med Møje fravristet hende og praktiseret ud af Vinduerne. Og gjennem disse, der endnu stod aabne, kunde man ude fra se hende vandre rasende og med truende Fagter frem og tilbage i det tomme Rum.

Det havde forøvrigt i den senere Tid ikke været noget usædvanligt Syn for Byens Folk at se Stine i en saadan Ophidselse. Hun havde forhen været en skikkelig og stræbsom Kone, der efter sin Mands Død havde ernæret sig selv og mange Børn ved redeligt Arbejde i Roe- og Kartoffelmarkerne og overhovedet overalt, hvor man havde Brug for en stærk, bred Ryg og et Par rappe Næver. Men siden forgangen Høst, da hun kvæstede sin Haand i et Damptærskværk, og under den fortvivlede Kamp for Tilværelsen, hun derefter havde maattet føre, var hun bestandig oftere tyet til Fattigfolks store Trøster, til Brændevinens Barmhjertighed. Fra det Øjeblik det blev hende klart, at al Modstand var forgjæves, og at Arbejdsanstalten alligevel vilde blive hendes sidste Asyl, slap alle Tøjler hende af Hænde; ... og nu gik hun derinde som et vildt Dyr over Gulvet, skrækkelig tilredt, med Huen gledet bag ad den halvskaldede Isse og oversmurt med Skarn.

En Flok støjende Mænd og Karle, der havde samlet sig i Døren, søgte paa gemytlig Vis at tale hende tilrette. Men hver Gang en af disse nærmede sig eller blot strakte Haanden ud imod hende, krummede hun sig

sammen af Raseri og stampede i Gulvet. Nu og da gik hun hen til Vinduet og spyttede ud paa Drengene, der skreg – og da vilde Skraalet ikke standse.

Endelig kom Sognefogden, som man havde skikket Bud efter.

Han kom lige fra Tærskeloen – hidsig og varm – med Avner hængende i Haaret og i sine nye graa Vadmelsbuxer.

Han trængte sig hastig gennem Sværmen og ind i Stuen, hvor han blev staaende midt paa Gulvet med skrævende Ben og Hænderne i Siden.

Da det omsider gik op for Stine, hvem hun havde for sig, blev hun med ét ganske stum og blegnede. Langsomt og skulende trak hun sig derpaa tilbage over Gulvet, indtil hun standsede i den inderste Krog ligesom i en Forsvarsstilling.

Fogden fulgte hende, med Øjnene hæftet paa hende og Hænderne urokelig i Siden.

"Du vil vel ikke lægge Haand paa Fogden", sagde han endelig.

Der var nu fuldkommen Stilhed ude og inde. Stine var sunken i Knæ. Hun holdt ligesom afværgende de sorte, magre, rystende Hænder frem foran sig, medens Kjæberne klappede som for at tale. Men der kom ingen Lyd. Kun Øjnene – smaa, sorte, rædselslagne under den rødplettede Pande – hvor de bad!

Det var et grufuldt Syn.

Fogden traadte endnu et Skridt frem for at tage fat i hende. Men i det samme lød det med en rusten Jernstemme ude fra Mængden: "Aa – lad hende være, Du!" ... og strax efter med tre fire forskellige Røster det samme Tilraab: "Lad hende være lidt!"

Sognefogden vendte sig ikke. Han havde formodentlig gjenkjendt lange Zacharias Smeds Stemme. Men med et pludseligt Hastværk fik han ved Hjælp af et Par hosstaaende Karle Stines Hænder og Fødder bundne, hvorpaa hun hurtig af fire Mænd og under Skolebørnenes fornyede Skingren bares ud gennem Døren.

Der er intet Maal for, hvor hun skreg. Det var et Skrig, der syntes at maatte naa ud til Verdens Ende og helt ind i Himmels Riger I Døren brast Hyssingen om hendes Fødder, og hun begyndte rasende at sparke omkring sig. Da blev der Latter blandt de unge Karle, der stod hos. Men i en Fart fik Fogden hende smidt ned i Vognhalmen, et Par Mand sprang op, Kusken smækkede paa Hesten ... og Vognen rumlede afsted.

Saa var det forbi, og Folk skiltes roligt.

Fogden og den lange Zacharias Smed vexlede i Forbigaaende et fast Øjekast. Derpaa gik de hver til sit. – Lidt efter kom Provsten kjørende gennem Byen i sin magelige Landauer.

Formodentlig maa han have haft Fornemmelsen af noget usædvanligt; thi da han kom til Gadekjæret, hvor Skolebørnene endnu stod forsamlede, lod han Vognen holde og spurgte, hvad der var paa Færde.

Og som med én Mund og med Huen i Haanden svarede da de smaa i deres Uskyldighed:

"Det var bare Stine Bødgers, der kom paa Kassen!"

Novellen gengives her fra henrikpontoppidan.dk:

<http://www.henrikpontoppidan.dk/text/kilder/boeger/fh/naadsens.html>

Anmeldelse af Usikker modernitet. Danskernes værdier fra 1981 til 2017

Af Peter Bundesen, cand.mag., timelærer

I 14 kapitler belyses udviklingen i danskernes værdier og holdninger over de 36 år, der er gået siden resultaterne af den første undersøgelse blev offentliggjort: "Danskerne er ganske enkelt blevet mere bekymrede for deres egen materielle sikkerhed, og derfor bekymrer de sig mere for, om indvandrere belaster det sociale system og øger jobkonkurrencen, men ikke mere for deres værdier, kultur eller deres tilstedeværelse som potentielle naboer. Desuden har danskerne mindre tillid til hinanden og til de politiske systemer og institutioner – især blandt dem, der er mest udsat for materiel usikkerhed."

Siden 1981 er der, med ni års mellemrum, blevet gennemført en omfattende undersøgelse af danskernes værdier og holdninger. Ud over en løbende statusopdatering giver disse undersøgelser en god mulighed for at følge ændringerne i danskernes værdier og holdninger over en længere årrække.

Undersøgelserne er også et led i et internationalt anlagt forskningsprojekt, som har taget afsæt i den amerikanske samfundsforsker R. Ingleharts forestilling om, at der for det første skulle være sket en nærmest kontinuerlig udvikling fra overvejende materielle værdier, præget af bestræbelser på materiel sikring (overlevelsесværdier), til post-materielle værdier, hvor vægten primært er på selvudfoldelse og autonomi. Og for det andet at der skulle være tale om en udvikling fra traditionelle værdier (religion, nationalisme, familieværdier, traditionelle kønsroller etc.) til sekulære/rationelle værdier (ligestilling, pluralisme, tolerance etc.). Der er således tale om, at begrundelserne skulle skifte fra tradition til rationalitet (s. 15-16).

Imidlertid synes dette afsæt i stigende grad at have udviklet sig til noget af en bremseklo for undersøgelserne, idet forskningsresultaterne ikke rigtigt kan indpasses i en sådan forståelse. Derfor orienterer man sig i den seneste danske undersøgelse, der er gennemført i 2017, meget mere mod teorien om refleksiv modernitet og komplekse samfund, som kendes fra A. Giddens og N. Luhmann. Giddens påpeger fx, at vi har skabt en række systemer og institutioner, som enten begrænser de mulige negative konsekvenser af vore handlinger eller beskytter os mod dem, hvis de indtræder (s. 18-19).

I den nye undersøgelse påpeges det, at et væsentligt problem ved det oprindelige teoretiske grundlag er dets fokus på individer og dermed manglende forståelse af institutioners og systemers betydning, når man undersøger værdier og deres udvikling. Hovedforfatteren Morten Frederiksen viser, at modernitetsteoriene påpeger nogle udviklingstræk, som Inglehart ignorerer. Det er betydningen af institutioner og systemer for social sikkerhed, identitetspolitikens øgede politiske betydning, nye sociale konfliktlinjer samt globalisering af økonomi og sociale relationer. Derimod er Ingleharts beskrivelse af moderniteten, som en stigende uafhængighed af andre mennesker og faldende betydning af autoriteter, skabt gennem velstand og uddannelse, ikke dækkende for den undersøgte udvikling (s. 17-19).

På det internationale plan er der i den seneste ni-års periode, fra 2008 til 2017, sket et betydeligt værdiskifte, især i arbejderklassen, til mere nationalistiske, konservative og immigrationsskeptiske værdier. Dette skifte er dels et resultat af vrede over statustab, manglende anerkendelse af værdier og livsform, og dels et udtryk for en voksende eksistentiel og materiel usikkerhed med faldende tiltro til institutioner, der tidligere garanterede stabilitet og tryghed. Ændringerne er samlet set en reaktion på tre oplevede trusler: Mod den økonomiske usikkerhed, mod den kulturelle identitet og mod, at det politiske system ikke formår at varetage ens interesser (s. 23).

Hvis vi zoomer ind på ændringerne i danskernes værdier i samme periode kan der imidlertid konstateres en ikke ubetydelig stabilitet på en række områder. Undersøgelsen viser ikke tegn på fordømmelse af liberale værdier. Der ses heller ingen tegn på, at danskernes værdier bevæger sig fra rationelle/sekulære mod traditionelle eller religiøse (s. 26).

Imidlertid er der også helt klare tegn på, at der hos danskerne er sket værdimæssige ændringer fra selvudfoldelsесværdier i retningen mod overlevelsесværdier, dvs. fra værdier der handler om autonomi og frihed, til værdier der handler om materiel sikkerhed og social tryghed. Denne ændring har været varierende for de forskellige samfundsgrupper, hvorfor der på flere områder også er tale om en øget polarisering i befolkningen (s. 26).

Der er i perioden sket en øget bekymring for konkurrencepres fra arbejdsemigranter. Dette gælder især for dem uden uddannelse eller kun kortuddannede. Et andet område med værdiændringer gælder den generelle tillid til andre mennesker, som alt i alt er faldet i perioden. Her er der også tale om en meget tydelig polarisering, idet tilliden er øget lidt blandt de højtuddannede og dem med højere indkomster, mens den er faldet betydeligt for personer med en faglig uddannelse og med lavere indkomster. Der konstateres også et fald i danskernes lykke og livstilfredshed. Desuden har mistilliden til de politiske institutioner været stigende. Dette gælder for alle befolkningsgrupper.

Den øgede mistillid i samfundet viser sig også ved, at der i perioden er blevet flere, som mener, at indvandrere belaster velfærdssystemet (dette gælder for alle befolkningsgrupper), og som ønsker en hårdere behandling af de arbejdsløse; men samtidig er der blevet flere, som ønsker en større lighed i samfundet (s. 26-31).

I bogen indgår ikke direkte udviklingen i danskernes tryghed/utryghed. Jørgen Goul Andersen, som også bidrager til bogen, har behandlet dette i Trygfondens tryghedsundersøgelser. Her tegner der sig et tilsvarende billede af øget utryghed. Hvis vi ser på andelen som føler sig utrygge, er der en stor stigning fra 10,2 % i 2008 til 17,3 % i 2017. Dog har der ikke været nogen stigning siden 2015. Udviklingen i trygheden måles her også ved et tryghedsbarometer, som angiver den gennemsnitlige tryghed. Den er faldet fra 81,1 i 2008 til 72,5 i 2017 (trygfonden.dk/viden-og-materialer/publikationer/tryghedsmålinger).

Morten Frederiksen konkluderer sin gennemgang af bogens kapitler med:

”Danskerne er ganske enkelt blevet mere bekymrede for deres egen materielle sikkerhed, og derfor bekymrer de sig mere for, om indvandrere belaster det sociale system og øger jobkonkurrencen, men ikke mere for deres værdier, kultur eller deres tilstedeværelse som potentielle naboer. Desuden har danskerne mindre tillid til hinanden og til de politiske systemer og institutioner – især blandt dem, der er mest udsat for materiel usikkerhed.” (s. 33)

Derfor tegner undersøgelsen et noget foruroligende billede af dagens Danmark. Selvom borgernes privatøkonomiske velstand samlet set vel aldrig har været bedre end i dag (jeg har lige hørt i radioen, at mange forældre bruger ca. 7000 kr. på at udstyre deres barn til første skoledag), så er det alligevel en befolkning, der i stigende grad er præget af usikkerhed og mistillid til hinanden og til det politiske system. Tidligere var det en klar målsætning for det politiske system at sikre den sociale tryghed i borgernes liv. Nu drejer det sig meget mere om at etablere systemer, der fremmer den konkurrenceparate borger ved at gøre hans tilværelse potentielt usikker: Hvis du ikke tager det mulige arbejde, risikerer du en social deroute, hvis du ikke vælger den rigtige uddannelse risikerer du en social deroute, etc.

Læsningen af bogen ”Usikker modernitet” bidrager i høj grad sådanne refleksioner og overvejelser om, i hvilken retning det moderne danske samfund bevæger sig, og hvorfor det gør det. Hvis dette har din interesse, kan den kun anbefales.

Afslutningsvis skal jeg lige oplyse, at bogens kapitler er skrevet af en længere række samfundsforskere, som hver især behandler udvalgte værdier. Men for den travle læser har hovedforfatteren, Morten Frederiksen, sammenfattet undersøgelsens resultater i et indledende kapitel.

Morten Frederiksen (red.) *Usikker modernitet - Danskernes værdier fra 1981 til 2017*,
Hans Reitzels Forlag 2019.

Hvilken rolle skal socialpolitikken spille i udviklingen af fremtidens velfærdssamfund?

er emnet for Socialpolitisk Forening Hovedstadens kronikkonkurrence for en ny, ambitiøs socialpolitik

Hvorfor en kronikkonkurrence? Og hvorfor lige nu?

I Socialpolitisk Forening Hovedstaden arbejder vi for at italesætte og fremme en socialpolitisk dagsorden, som mindsker den sociale ulighed i samfundet og fremmer social, kulturel, økonomisk, etnisk og uddannelsesmæssig lighed. Med lighed forstår vi chancelighed – at enhver har lige chancer for at kunne udnytte de muligheder, samfundet stiller til rådighed med hensyn til sundhed, kultur, forebyggelse, daginstitutioner, uddannelse, beskæftigelse etc.

Siden de borgerlige Rasmussen-regeringers overtagelse af regeringsmagten fra 2001 er uligheden i samfundet bare øget – i øvrigt uforandret under S-R-SF/S-R--regeringen fra 2011-15. Siden begyndelsen af 00'erne har udviklingen på det socialpolitiske og beskæftigelsespolitiske område således været domineret af den antagelse, at lavere ydelser og hårdere økonomiske sanktioner ville øge beskæftigelsen – ”arbejdsudbuddet” – og ydelserne er sænket til et absolut minimum.

Det har ført til en skævvridning, hvor der i dag, ifølge Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE), er 64.500 børn under fattigdomsgrænsen i Danmark – en stigning på 21.000 børn siden 2015 og alene fra 2016 til 2017 en stigning på 12.000. – Definitionen på fattigdom har rod i FN's bæredygtighedsmål om at reducere fattigdommen samt den indikator for relativ fattigdom, som Danmarks Statistik har udviklet.

Af de 64.500 børn, som lever under fattigdomsgrænsen, er der ialt 21.300 børn, hvis forældre er på kontanthjælp, og 18.400 børn med forældre på integrationsydelse. I forhold til uddannelse har en overvægt af de fattige børn en mor, som er ufaglært.

Selv om uddannelse er den mest effektive vej til at imødekomme arbejdsmarkedets behov for kvalificeret arbejdskraft – og halvdelen af de 25-årige ”mønsterbrydere” er blevet det gennem en erhvervsuddannelse – har det ikke ført til, at regeringerne op igennem 00'erne og 10'erne har iværksat incitamenter over for private virksomheder, evt. i form af mærkbare økonomiske sanktioner, for at skaffe flere praktikpladser til de faglige ungdomsuddannelser.

Samtidig har de kontinuerlige nedskæringer i SU-ydelserne, uddannelsesloftet og fremdriftsreformen for at accelerere de studerendes gennemførelses hastighed ført til en øget forekomst af stress-reaktioner, angst og depression hos de uddannelsessøgende. Et nyt ph.d.-studium fra Aarhus Universitet har således vist, at 80 % af de uddannelsessøgende, der henvender sig i Studenterrådgivningen, mere ligner en psykiatrisk patient end en almindelig dansker, når det kommer til symptompres.

Også samfundets mest udsatte – psykisk syge, misbrugere og hjemløse – presses yderligere af, at de sociale ydelser reduceres, og forestillingen om, at det at komme i arbejde er løsningen på alt. Den psykiske lidelse, misbruget og hjemløsheden forsvinder ikke, fordi man får et job – eller har stadig mindre at leve for.

Vi ser tilbage på en periode, hvor socialpolitik og uddannelsespolitik stort set er blevet til beskæftigelsespolitik, og integrationspolitik er blevet til eksklusionspolitik.

Samtidig har det været en stor udfordring at opretholde en sammenhængende, helhedsorienteret debat og kritik, fordi der gik værdipolitik i socialpolitikken – og lovgivningen – under de borgerlige Rasmussen-regering i 2001, og ministeriets opgaver blev splittet op på et lille hav af knopskydninger af forskellige ministerier – i nogle tilfælde endda ministerier, der blev oprettet for at sikre en regeringssamarbejdspartner eller en tidligere miskrediteret minister en taburet.

I 1920 er det 100 år siden det første Socialministerium blev oprettet. Det vil vi gerne fejre med udskrivningen af en kronikkonkurrence, og derved samtidig hjælpe socialminister Astrid Krag i den ambition, hun udtrykte i kronikken i Information den 7. september: *At socialpolitikken integreres i alle dele af velfærdssamfundet og igen bliver en central del af den måde, velfærdssamfundet indrettes på.*

Hvem kan deltage

Alle kan deltage i konkurrencen (prisjuryens medlemmer undtaget). Vi vil bl.a. være glade for bidrag fra studerende indenfor det sociale område.

Alle bidrag bedømmes anonymt.

Prisjuryen

Adam Johansen, cand.scient.pol., fhv. lektor ved PH Metropol

Halima El Abassi, forkvinde for Rådet for Etniske Minoriteter

Jann Sjursen, formand for Rådet for Socialt Udsatte

Prisen

Førsteprisen er på 5.000 kr.

Andenprisen er på 3.000 kr.

Tredjeprisen er på 1.000 kr.

Alle 3 bidrag vil blive offentliggjort i SOC DOK – Socialpolitisk Forening Hovedstadens faglige tidsskrift – se foreningens hjemmeside www.socialpolitisk.dk

Omfang

Kronikken skal være på max. 8.000 enheder eller 2.000 - 2.200 ord

Indsendelsesfrist

Kronikken indsendes pr. mail til **senest mandag den 17. februar 2020**

Konkurrencens vindere offentliggøres senest mandag den 9. marts 2020

Indsendelsen skal ske i 2 faser

Kronikken skal fremsendes anonymt, elektronisk og derfor i 2 faser, således:

1. Vælg et 5-cifret tal som din identitet, og anfør dette nummer øverst på hver side af din tekst.
Send teksten, vedhæftet en mail, til info.socialpolitisk@gmail.com. Teksten overdrages til bedømmelseskomiteen i denne form.
2. Send samtidig en mail til socialpolitisk.socdok@gmail.com, hvor du anfører det 5-cifrede tal samt dit navn, adresse, tlf.nr. og private mailadresse.
Denne mail opbevares af den ansvarshavende redaktør for nettidsskriftet SOC DOK, som ikke er involveret i modtagelsen eller bedømmelsen af kronikkerne.

Når prisjuryen har udvalgt de tre vinderkronikker, oplyser de kronikørernes 5-cifrede numre til den ansvarshavende redaktør og får udleveret de respektive navne og kontaktoplysninger.

OPSLAGSTAVLEN OKTOBER-NOVEMBER 2019

TIL DIN KALENDER – klik på en overskrift for at komme til indholdet:

Tirsdag den 22. oktober, Folketinget, fra kl. 10.00

1. behandling af forslag til finanslov for finansåret 2020 (L1)

Torsdag den 24. oktober i Wegeners Gaard på Vesterbro, kl. 17.00-18.30

DEO debatmøde: Forlader briterne EU?

Fredag den 25. oktober på Københavns Professionshøjskole på Frederiksberg, kl. 13.00-16.00

Naadsensbrød – om fattigdom i Danmark fra 1500-tallet til i dag, med Morten Ejrnæs og Ole Pedersen

Torsdag den 31. oktober i Wegeners Gaard på Vesterbro, kl. 14.00-15.30

DEO debatmøde: Bestemmer borgerne EU's fremtid?

Fredag den 1. november, Folketinget fra kl. 10.00

1. behandling af forslag til folketingsbeslutning om Folketingets Ombudsmands beretning for året 2018

Tirsdag den 5. november, Folketinget fra kl. 10.00 *OBS! flyttet fra fredag den 8. november*

1. behandling af forslag til folketingsbeslutning om at afvise asylbørn skal tildeles bedre vilkår i hjem- og udrejsecentre og midlertidig opholdstilladelse senest 18 måneder efter endeligt afslag (borgerforslag)

Onsdag den 6. november i Café Tranquebar, kl. 19.00-20.30

Erindringer – mød Mogens Lykketoft

Torsdag den 7. november i Wegeners Gaard på Vesterbro, kl. 17.00-18.30

Fortællinger fra Udkantseuropa med journalisterne Anne Haubek og Thomas Ubbesen

Onsdag den 13. november i Café Tranquebar, kl. 19.00-20.30

Forfatteren Kristian Bang Foss fortæller om sin underholdende og kulsorte roman *Frank vender hjem*

Torsdag den 14. november kl. 9.00-16.00 på Hotel Nyborg Strand (*OBS! ikke gratis*)

Center mod æresrelaterede konflikter (RED): Konference om vilkår og forudsætninger for familieliv

Torsdag den 21. november i Børsen, kl. 10.00-14.30

Ældre Sagen, Danske Handicaporganisationer, KL og Dansk Erhverv inviterer til Velfærdens Årsdag

Torsdag den 21. november i Byens Hus i Gentofte, kl. 19.00-21.30

Socialpolitisk Forum Gentofte inviterer til debat om fattigdom og ulighed i Danmark og i Gentofte

Onsdag den 27. november i Litteraturhaus på Nørrebro, kl. 14.00-15.30

DEO debatmøde: EU's grønne ambitioner med Connie Hedegaard, Concito

LÆS OGSÅ:

Referat fra dialogmødet mellem Ole Hammer, Halima El Abassi og Yildiz Agdogan:

Bidrag til Danmarks indvandringshistorie – 50 år i frontlinjen, med udgangspunkt i Ole Hammers bog af samme navn, den 1. oktober på Københavns Professionshøjskole

Fra redaktionen

I dette nummer af *SOC DOK OPSLAGSTAVLEN* fortæller vi om en række aktiviteter i oktober-november 2019, som er socialpolitisk relevante og inspirerende. Ikke kun aktiviteter, som Socialpolitisk Forening Hovedstaden arrangerer – evt. i samarbejde med andre – men også nogle, som arrangeres af helt andre aktører. Aktiviteterne spænder fra socialpolitik classic over kultur og klima til Folketinget og EU. – Vi glæder os til at se jer derude!

Folketingets finanslovsdebat, 1. behandling af L1

Tirsdag den 22. oktober kl. 10.00 – potentielt 23.55 i Folketingssalen på Christiansborg

Finanslovsforslaget fremsættes

Tirsdag den 27. august fremsatte regeringen et finanslovsforslag. Det var imidlertid ikke det endelige finanslovsforslag. At finansministeren alligevel fremsatte forslaget til næste års finanslov, skyldes, at den til enhver tid siddende regering ifølge grundloven er forpligtet til at fremsætte forslaget til finansloven senest 4 måneder før finansåret begynder den 1. januar.

Imidlertid skiftede regeringsmagten så sent som den 27. juni 2019, hvorfor finansministeren henvendte sig til Folketingets finansudvalg og fik udskudt førstebehandlingen, som ellers normalt finder sted i september. – Den samme situation gjorde sig i øvrigt gældende ved finanslovsforslaget for 2016, da regeringen Lars Løkke Rasmussen II tiltrådte den 28. juni 2015.

Finanslovsforslaget genfremsættes

Den første tirsdag i oktober begynder det nye folketingsår. Finanslovsforslaget fra 27. august bortfalder ligesom alle andre lovforslag, der ikke er nået at blive vedtaget i det foregående folketingsår. Normalt genfremsætter finansministeren straks forslaget uden ændringer. I år er det anderledes, da regeringen her fremsætter et finanslovsforslag, hvori der er indarbejdet regeringens politiske prioriteter. Førstebehandlingen af finansloven finder derfor først sted i oktober 2019, hvor alle Folketingets partier vil diskutere regeringens finanslovsforslag i Folketingssalen.

Finanslovsforslaget skal, ligesom alle andre lovforslag, diskuteres tre gange i Folketingssalen, inden det kan vedtages. Sideløbende med processen i Folketinget foregår der politiske forhandlinger mellem partierne om at indgå en finanslovsaftale. Finansloven bliver som regel vedtaget i Folketinget i december.

Læs mere på hjemmesiden www.ft.dk/da/aktuelt/tema/finanslov

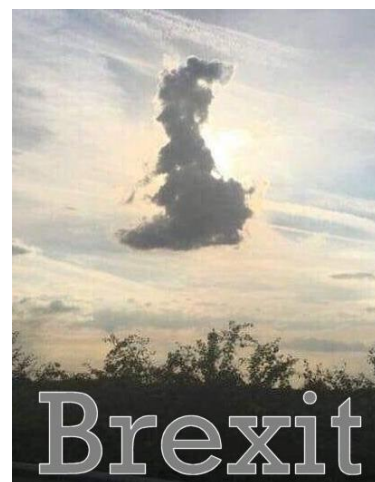
DEO debatmøde om Brexit: Forlader briterne EU?

Torsdag den 24. oktober kl. 17.00-18.30, i Wegeners Gaard, Vesterbrogade 60A, København V

Er tredje gang lykkens gang for briternes farvel til EU? Med få dage til den endelig aftale giver DEO en status på forhandlingerne og debatterer konsekvenserne af Brexit.

Debat med Ole Helmersen, ekspert i britisk politik fra CBS, og Rasmus Nørlem Sørensen, chefanalytiker i DEO.

To forsøg har UK indtil videre brugt på at blive skilt fra EU, og det tredje er fastlagt til senest at finde sted den 31. oktober. Men bliver det i tredje forsøg, at briterne forlader EU? Og med hvilken aftale?

Den nyvalgte premierminister Boris Johnson er, ligesom flertallet i det britiske parlament, stærkt utilfreds med den skilsmisseaftale som den tidligere premierminister Theresa May forhandlede sig frem til med EU. Og især den del af aftalen, der kaldes "bagsstopperaftalen", der går ud på, at grænsen mellem Irland og Nordirland forbliver åben. Den åbne grænse betyder, at UK stadig har bagdøren åben til EU, det indre marked, og derfor kan UK ikke melde sig helt ud af det europæiske fællesskab, hvor de fortsat vil være underlagt regler for det indre marked og dermed EU-domstolen.

Briterne vil have EU til at opgive den irske bagstop og genforhandle aftalen. Det har EU hidtil blankt afvist, og derfor har både briterne og EU forberedt sig på et "no-deal" scenarie. Et flertal i det britiske parlament er dog imod at forlade EU uden en aftale og her på falderebet ser det ud til at parterne måske alligevel er ved at nærme sig hianden. Så hvad vil der ske?

Vi samler op på forløbet og giver en status på forhandlingerne. Vil det lykkes parterne at nå til enighed om en aftale? Får vi en blød eller hård Brexit? Hvordan ser fremtiden ud for UK, Irland, Danmark og EU?

Deltagelse: 50 kr. inkl. kaffe og te. 20 kr. for studerende og gratis for medlemmer af DEO.

Tilmelding: på DEO's hjemmeside: <https://deo.dk/debatmoeder/sjaellandkoebenhavn/2019-efteraar/forlader-briterne-eu/>

SOCIALPOLITISK FORENING HOVEDSTADEN arrangerer i samarbejde med Københavns Professionshøjskole:

Fra nådsensbrød til kontanthjælpsloft og hjemsendelsesydelse – er socialpolitikken gået i ring de sidste 500 år?

ved historiker, cand.mag. Ole Pedersen og sociolog, lektor emeritus Morten Ejrnæs

Fredag den 25. oktober kl. 13.00-16.00

i professionshøjskolens auditorium, Kronprinsesse Sofies Vej 35, 2000 Frederiksberg

Med brug af tekst- og især billedkilder tager Ole Pedersen udgangspunkt i de kummerlige forhold for de elendige og hjælpeløse i 1600- og 1700-tallet, hvor den ene enevældige konge efter den anden anså det for mest hensigtsmæssigt at bruge rigets ressourcer på selvforherligelse, slotte og krige, og fører os videre gennem små sociale forbedringer i løbet af 1800-årene frem til de første egentlige sociallove i 1930'erne og velfærdsstaten.

Morten Ejrnæs påviser, hvordan den hjælp, staten tilbyder i dagens Danmark er lave ydelser og medfølgende ydmygelse og kontrol, der yderligere forringer menneskers livskvalitet. Hvor socialpolitikken væsentligste formål som udgangspunkt har været at afbøde de menneskelige og sociale konsekvenser, der opstår som følge af manglerne ved markedsmekanismerne – fx ved at kompensere mennesker økonomisk, når deres begrænsede erhvervsevne, på grund af fx livskriser, stressbetinget sygdom eller handicap, ikke forslår til at sikre en løn, der kan række til selvstændig forsørgelse – svigter den førte socialpolitik i forhold til at regulere konsekvenser af markedskræfterne.

Det er gratis at deltage. Tilmelding til info.socialpolitisk@gmail.com

[læs også vores litterære husanmelder Dragan Jovanovics pragmatisk-litterære analyse af Henrik Pontoppidans novelle Naadsensbrød på side 27 i SOC DOK, og selve novellen på side 28-30]

DEO debatmøde: Bestemmer borgerne EU's fremtid?

Torsdag den 31. oktober kl. 14.00-15.30 i Wegeners Gaard, Vesterbrogade 60A

På selve dagen for Brexit, og dagen før den nye EU-Kommission træder til, indbyder DEO til debat om EU's fremtid for at kigge nærmere på, hvor meget indflydelse EU's borgere har på udviklingen.

Storbritanniens premierminister, Boris Johnson, har lagt hovedet på blokken og lovet, at Det Forenede Kongerige forlader EU den 31. oktober. Med eller uden en aftale om skilsmissen på plads. Uanset det endelige udfald - og det kan være vanskeligt at spå om britisk politik i disse tider - så er det en skæbnedag for EU-samarbejdet.

Den 1. november træder den nye EU-Kommission til. Kommissionsformand Ursula von der Leyen og hendes hold af kommissærer får til opgave at udstikke en ny politisk kurs og ikke mindst at holde sammen på medlemslandene.

Derfor er EU-debattens "grand old man", og EU-journalist ved Ugebrevet Mandag Morgen, Claus Kragh inviteret til at hjælpe os med at forstå, hvad der tegner sig af perspektiver og udfordringer i europæisk politik.

Claus Kragh står sammen med EU-journalisten Jacob Langvad bag bloggen Kraghs Europa, der er inspirationen bag Nørlems Europa. På mødet bliver han interviewet af Rasmus Nørlem Sørensen, der er chefanalytiker i DEO, og deltagerne i salen får rig mulighed for at byde ind med spørgsmål, kommentarer og egne analyser.

Deltagelse: 50 kr. inkl. kaffe og te. 20 kr. for studerende og gratis for medlemmer af DEO.

Tilmelding: på DEO's hjemmeside: <https://deo.dk/debatmoeder/sjaellandkoebenhavn/2019-efteraar/noerlems-europa-claus-kragh/>

Folketinget behandler Ombudsmandens beretning for året 2018

Fredag den 1. november, Folketinget fra kl. 10.00 (også andre lovforslag skal behandles denne dag)

1. behandling af forslag til folketingsbeslutning om Folketingets Ombudsmands beretning for året 2018

Link: http://beretning2018.ombudsmanden.dk/do_download/fob_2018/

Folketinget behandler borgerforslaget om børnene på Sjælsmark

Tirsdag den 5. november i Folketingssalen fra kl. 10.00 (også andre lovforslag skal behandles denne dag)

1. behandling af forslag til folketingsbeslutning om at afvise asylbørn skal tildeles bedre vilkår i hjem- og udrejsecentre og midlertidig opholdstilladelse senest 18 måneder efter endeligt afslag (borgerforslag, B2)

Link: https://www.ft.dk/ripdf/samling/20191/beslutningsforslag/b2/20191_b2_som_fremsat.pdf

Men læs også omtalen på side 26 i SOC DOK, om hvad 1. behandlingen i virkeligheden går ud på ...

Tranquebar: Erindringer – mød Mogens Lykketoft

Onsdag den 6. november kl. 19.00-20.30 i Café Tranquebar, Borgergade 14, København K

Mogens Lykketoft er blevet kaldt Danmarks mest magtfulde mand, Den Røde Eminence og højrefløjs-socialdemokrat. Han er en statsminister som Danmark aldrig fik og her kommer hans egen fortælling om begivenhederne.

I denne personlige bog beskriver Mogens Lykketoft, hvad der har formet og inspireret ham, hvordan det har været at kæmpe for de værdier, han tror på. At balancere mellem idealisme og realisme. Om vanskelighederne ved at vinde frem i kampen om samfundets udvikling og samtidig bevare båndene til dem man holder mest af. Ægtefællen, børnene, børnebørnene og de gamle venner. Lykketoft fortæller om fejltagelser, nederlag og sejre, hans politiske virke har medført, og hvad oplevelserne har lært ham om livet. Med grundighed, ærlighed og humor fortæller han om arbejdet med politik. Man får et enestående blik ind i maskinrummet fra en mand, der til fulde mestrer det politiske håndværk, og man kommer tæt på mennesket bag politikken.

DEO debatmøde: Fortællinger fra Udkantseuropa

Torsdag den 7. november kl. 17.00-18.30, i Wegeners Gaard, Vesterbrogade 60A, København V

I år er det 30-året for Berlinmurens fald, kommunismens endeligt og afslutningen på en epoke i Europas historie med had, pigtråd og kold krig. Mød journalisterne Anne Haubek og Thomas Ubbesen, der har rejst i de østeuropæiske lande og talt med borgere om tilværelsen efter jerntæppet.

Den 9. november 2019 er det 30 år siden, at Berlinmuren faldt. I den anledning har DEO inviteret to tidligere DR-udenrigsjournalister til debat om Østeuropa og den nye verdensorden.

Anne Haubek og Thomas Ubbesen har gennem dette efterår og vinter rejst med tog og bus til de yderste hjørner af den gamle Østblok og mødt mange af vores østeuropæiske naboer.

De har talt med menige mennesker, hvis skæbne er formet af kommunisme og undertrykkelse, og som de sidste 30 år har levet under en for dem næsten ubegribelig ny verdensorden. Hvad tænker de i dag om de 30 år, der er gået? Hvordan påvirker den kommunistiske arv samfundene i dag? Og hvordan fortolker de deres eget lands historie. På debatmødet hører vi om skæbnefortællinger på baggrund af deres bog "Rejsebreve fra udkantseuropa" Vi sætter også fokus på den nye verdensordenen og nye skillelinjer med fokus på Rusland, stormagtskriser og EU.

Anne Haubek har i mange år arbejdet som udenrigsjournalist på DR, hvor hun blandt andet har været på P1 orientering og Europa lige nu. I 2017 fik hun Dansk Oplysningspris for at lave vigtig oplysning om EU og Europa.

Thomas Ubbesen er journalist og forfatter. Han har rejst kloden rundt for at rapportere om konflikter, naturkatastrofer og krige. Han er forfatter til flere bøger, senest bogen: "Rejsebreve fra Udkantseuropa" (2019), som han har skrevet sammen med Anne Haubek.

Forfatteren Kristian Bang Foss om romanen Frank vender hjem

Onsdag den 13. november kl. 19.00-20.30, i Café Tranquebar, Borgergade 14, København K

Tranquebar skriver på sin hjemmeside: Redaktør emeritus Torben Madsen har fået sit ønske om at tale med Kristian Bang Foss opfyldt. Redaktøren beskriver den som en sjov og kulsort roman, der tegner et portræt af to vidt forskellige familier i et dansk klassesamfund, hvor nogle flyder ovenpå som korkpropper, mens andre går til bunds.

Konference: "Vilkår og forudsætninger for familieliv"

Torsdag den 14. november kl. 9.00-16.00 på Hotel Nyborg Strand

Center mod æresrelaterede konflikter (RED) skriver på hjemmesiden: Møder du i dit arbejde unge, voksne eller familier med minoritetsbaggrund, og vil du gerne blive klogere på familier, hvor ære og negativ social kontrol spiller en rolle? Så kom med på RED Centers konference 2019. Her er temaet vilkår og forudsætninger for familielivet: Hvordan påvirker æresbegrebet familiedynamikken og familiemedlemmernes handlemuligheder? Hvad betyder familiens minoritetsposition i det danske samfund for de unge? Påvirker det vores arbejde med familier, unge og voksne med minoritetsbaggrund?

På konferencen kommer nogle af landets førende eksperter, praktikere og forskere, som sammen med forfatter og sociolog Aydin Soei vil være med til at besvare, diskutere og problematisere ovenstående spørgsmål.

Program og tilmelding (senest den 25. oktober) på: <https://www.tilmeld.dk/aereogkonflikt2019/konference.html>

Velfærdens Årsdag

Torsdag den 21. november kl. 10.00-14.30, sted: Børsen

I Danmark har vi store forventninger til, hvad velfærdssamfundet skal kunne nu og fremadrettet for borgere, der har særlige behov. Hvis vi skal løse de demografiske forandringer og give flere borgere hjælp og støtte, skal vi gentænke velfærden.

Ældre Sagen, Danske Handicaporganisationer, KL og Dansk Erhverv inviterer til Velfærdens Årsdag, for at stille skarpt på, hvordan samfundsaktører på tværs kan samarbejde om nye og bedre velfærdsløsninger.

Det er gratis at deltage. Tilmelding og program på <https://www.danskerhverv.dk/kurser-og-events/velfardens-arsdag/>

Socialpolitisk Forum Gentofte: Fattigdom og ulighed i DK og i Gentofte

Torsdag den 21. november kl. 19.00 – 21.30, Byens Hus, Hellerupvej 24, Gentofte

Ifølge FN's verdensmål skal alle lande halvere fattigdommen frem til 2030. I Gentofte lever der også fattige mennesker og familier. Men hvad vil det sige at være fattig i Gentofte, og hvor stort er problemet? Ifølge Arbejderbevægelsens Erhvervsråd vokser 65.000 børn op i fattigdom i Danmark. 440 af dem bor i Gentofte! Derfor stiller Socialpolitisk Forum i Gentofte spørgsmålet: Hvad skal vi gøre for at halvere børnefattigdommen i Gentofte Kommune?

På aftenens møde diskuteres konkret, hvad undersøgelser siger om ulighed og fattigdom i Danmark og i Gentofte med Sune Caspersen, analytiker i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd; hvilke sociale indsatser er relevante i forhold til de sociale udfordringer og fattigdom i Gentofte? med Andreas Sebastian Weidinger, (C), næstformand i Socialudvalget i Gentofte Kommune; og med Peter Juul, cand.jur. og formand for Københavns Kommunes Udsatteråd, hvorfor Københavns Kommune har nedsat et udsatteråd, og hvilken betydning rådet har?

Alle er velkommen. Deltagelse er gratis.

DEO debattmøde med Connie Hedegaard: EU's grønne ambitioner

Onsdag den 27. november kl. 14.00-15.30, i Litteraturhaus, Møllegade 7, København N

Hvordan skaber EU en fair grøn omstilling, som har opbakning fra både borgere og medlemsstater?

"Jeg ønsker, at Europa skal stræbe efter at blive det første klimaneutrale kontinent". Sådan indleder EU's nye formand for Kommissionen Ursula von der Leyen sit arbejdsprogram, hvor den grønne omstilling bliver præsenteret som EU's førsteprioritet. Kommissionsformanden har samtidig givet porteføljen til hollandske Frans Timmermans, der står til at blive klimakommissær og én af tre magtfulde næstformænd. Von der Leyen har dertil lovet, at hun inden for de første 100 dage af sin mandatperiode vil fremsætte forslag om en europæisk grøn aftale.

Er det mål realistisk? Kan Von der Leyen levere en tilfredsstillende grøn handlingsplan for et samlet EU, som både EU-Parlamentet og Rådet, de 27 medlemslande, kan acceptere? Hvad forventer EU's borgere, som bor i 27 vidt forskellige medlemsstater, af Von der Leyens løfte? Kan hendes plan øge opbakningen til Den Europæiske Union eller ligefrem det modsatte?

DEO's chefanalytiker **Rasmus Nørlem** vil i en samtale med **Connie Hedegaard** blive klogere på, hvilken opgave den nye kommission står overfor.

Connie Hedegaard er formand for Danmarks grønne tænketank Concito. I perioden 2004 til 2009 var hun, som medlem af Det Konservative Folkeparti, [miljøminister](#) (2004-2007) og herefter [klima- og energiminister](#). Fra 2010 til 2014 var Connie Hedegaard EU's første klimakommissær. Ved udpegningen til EU-kommissær afgik hun som klimaminister, men fortsatte som [minister for FN's klimakonference i København i 2009](#), som det var forventet at hun skulle lede, men så fik Lars Løkke lyst til selv at banke med hammeren.

Interview og debat med Ole Hammer og Halima El Abassi om den danske indvandringshistorie og de aktuelle integrationsudfordringer

Især i de seneste 20-25 år har debatten om indvandring og integration været med til at afgøre folketingsvalg. I samme perioder er der lavet mange politiske stramninger på området, selvom fakta peger på, at integrationen går bedre og bedre i Danmark. Ole Hammers bog "Bidrag til Danmarks indvandringshistorie. 50 år i frontlinjen" har netop til formål at kaste et faktuel lys over, hvordan det er gået med indvandringen og den påfølgende integration i Danmark, som fortjener et langt bedre ry, end det er tilfældet i dag.

Dette var temaet for den spændende samtale og debat, der løb af stablen tirsdag den 1. oktober kl. 12.30-15.00 på Københavns Professionshøjskole hvor også begreberne "danskhed, identitet og medborgerskab" blev flittigt debatteret.

De to samtalepartnere har begge et indgribende kendskab til integrationen i Danmark, ud fra hver deres perspektiv og baggrund.

Forfatter Ole Hammer har siden 1970, i mange forskellige roller og funktioner, beskæftiget sig med indvandring i Danmark: Som journalist, som forfatter, debattør og foredragsholder, som konsulent i Mellemfolkeligt Samvirke, Dansk Flygtningehjælp og en række indvandrerorganisationer mv.

Halima El Abassi, forkvinde for Rådet for Etniske Minoriteter i Danmark, forsker i æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol via et ph.d.-stipendiat på Oslo Universitet. Hun er desuden en flittig debattør på området, og er oprindeligt uddannet som interkulturel/international socialrådgiver og herudover cand.soc. i socialt arbejde.

Yildiz Akdogan, tidl. folketingsmedlem, var dagens moderator; hun interviewede Ole og Halima med udgangspunkt i Oles nye bog, med fokus på emnerne integration, danskhed, identitet og medborgerskab, og inddrog deltagerne i debatten.

Historien om udlændinge i Danmark

For at forstå hele baggrunden for den nuværende situation i Danmark blev deltagerne taget med på en historisk rejse, og fik herunder opridset de historiske linjer tilbage til arbejdskraftindvandringen i 1960'erne/1970'erne, videre til vedtagelsen af Udlændingeloven i 1983, med kaldenavnet *verdens bedste udlændingelov* på grund af den markant humanitære asylpolitik, som Danmark førte på dette tidspunkt, og videre til 1989, hvor den første Integrationslov trådte i kraft.

Siden da er området op i gennem 00'erne og frem til i dag domineret af stramninger, hvor Danmark nu fører en af Europas mest restriktive udlændingepolitikker.

Men hvad er disse stramninger baseret på, går det virkelig så skidt med integrationen i Danmark?

Den hårde retorik

Data viser faktisk, at det – som det også fremgår af Ole Hammar's bog, at der på trods af det ofte negative billede, der i medierne tegnes af situationen – på mange områder er gået fremad med integration af indvandrere og flygtninge, både kulturelt, økonomisk og uddannelsesmæssigt.

Men på trods af fremgangen, er tonen i udlændingedebatten de senere år blevet stadig mere konfrontatorisk og hård. Ikke mindst debatten om islam er taget til i styrke og er ofte unuanceret. Den har fokus på de mest rabiate og generaliserende forestillinger om den muslimske kultur og livssyn, og giver på ingen måde et retfærdigt billede af virkeligheden.

I samtalen var Halima og Ole enige om, at denne hårde og stigmatiserende debat direkte er brænde på bålet for en stigende frustration hos socialt og kulturelt udsatte borgere med indvandrer- og flygtninge baggrund, som blot føler sig endnu mere ekskluderet fra samfundet. Det er med til at avle frygt, vrede, politiske fløjkrige og skabe et splittet samfund.

I stedet burde vi værne om sammenhængskraften i Danmark og undgå at bidrage til splittelse med den virkelighedsfjerne og negative retorik, sagde de.

Medborgerskabet eller manglen på samme

Det spørgsmål som videre blev debatteret var, hvordan man så kan udvikle et samfund, der tager udgangspunkt i medborgerskab, og som både kan rumme forskellighed og samtidig sikre et fælles værdigrundlag?

Halima definerede i denne sammenhæng medborgerskab som en dynamisk lærings- og dannelsesproces, hvor den enkelte har mulighed for at bruge de rettigheder, vi har efter lovgivningen og samfundets tilbud, og dermed for at deltage i og – ud fra egne forudsætninger - være medbestemmende i fællesskabet. Medborgerskab handler med andre ord om inklusion.

Nogle af de vigtige pointer i debatten var, at man i højere grad skal tage udgangspunkt i den enkelte borgers hele situation, se det enkelte menneske på tværs af etnicitet, kultur og værdisæt. Det kan bl.a. opnås ved at klæde de professionelle, der arbejder med integration i kommunerne bedre på, så de i højere grad har forudsætninger for at forstå den enkelte borger.

Halima El Abassi: *"Ole Hammers bog om indvandringens historie er så vigtigt et vidnesbyrd, at den burde være obligatorisk læsning for alle studerende på professionsuddannelserne – socialrådgiver-, pædagog- og lærerstuderende. Det ville være et vigtigt skridt for målet om en bedre integration i Danmark."*

Vi skal i højere grad end tilfældet er i dag bruge civilsamfundet til at skabe den tolerance og forståelse for forskellige kulturer og værdisæt, så alle føler sig inkluderet i fællesskabet. Vi skal blive bedre til at lytte til hinanden. Vi skal pakke vores fordomme væk og i stedet turde være nysgerrige på hinandens forskelligheder og derigennem værne om fællesskabet i Danmark, som er demokratiets grundpiller.

Ovenstående er blot et lille smagsprøve på, hvad bogen og den mere end to timer lange debat med Halima El Abassi og Ole Hammer – i øvrigt med stor deltagelse af publikum – gav af perspektiver på spørgsmålet om, hvordan vi i dagens Danmark kan blive bedre til at forstå vores egen indvandringshistorie og sikre medborgerskab og lighed på tværs af forskellige kulturer og værdier.